

Joanna Machlańska

Prejudycjalność w rosyjskim procesie karnym (analiza na tle polskiego porządku prawnego)*

1. Wprowadzenie

Związanie sądu w procesie karnym okolicznościami ustalonymi we wcześniejszym postępowaniu jako instytucja istniejąca w rosyjskim prawodawstwie od 1864 r., a w obecnym Kodeksie postępowania karnego z 18 grudnia 2001 r.¹ uregulowana w zaledwie jednej jednostce tekstu prawnego, nadal jest przyczyną sporów. Prejudycjalność budzi bowiem kontrowersje nie tylko w zakresie samego sposobu definiowania tego pojęcia, ale również tak fundamentalnej kwestii, jak to, jakie okoliczności są wiążące oraz czy okoliczności te, jako prejudycjalne, mogą być przedmiotem dowodzenia w aktualnie toczącym się procesie karnym. Niniejsze opracowanie ma na celu przedstawienie pojęcia prejudycjalności w rosyjskiej nauce prawa karnego – szkic historyczny tej konstrukcji – a przede wszystkim stanowi krytyczną analizę przesłanek prejudycjalności w aktualnej ustawie karnoprosesowej oraz zarys analizy prawnoporównawczej w odniesieniu do rosyjskiego i polskiego porządku prawnego².

---

* Niniejszy artykuł powstał w ramach projektu badawczego sfinansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji nr DEC-2016/21/N/H55/00141.

¹ Opublikowany w „Собрание законодательства РФ” z dn. 24 XII 2001 r., nr 52 (cz. I), dalej: „r.k.p.k.”, „rosyjski Kodeks postępowania karnego”, „Kodeks postępowania karnego”.

² Opracowanie to ogranicza się wyłącznie do problematyki związania sądu karnego prejudykatami wydanymi przez powszechne sądy krajowe oraz organy administracji, pozostawiając poza zakresem rozważań problematykę związania judykatami sądów odwoławczych, związania wykładnią polskiego i rosyjskiego Sądu Najwyższego oraz

1.1. Pojęcie prejudycjalności

Pojęcie słownikowe omawianej instytucji zostało sformułowane jako „obowiązek dla wszystkich sądów rozpatrujących sprawę uznać bez kontroli i dowodów fakty wcześniej ustalone przez prawomocną decyzję sądową lub wyrok w jakiegokolwiek innej sprawie”³. Definicja ta zatem w swej istocie niczego nie wyjaśnia, gdyż stanowi jedynie powtórzenie treści przepisu Kodeksu postępowania karnego. Wskazać jednocześnie trzeba, że również sama treść art. 90 r.k.p.k.⁴ nie wyjaśnia, co to pojęcie oznacza, ustanawia jedynie obowiązek dla wymienionych w tym przepisie organów stosownego zachowania się. Termin „prejudycjalność” został użyty przez prawodawcę jedynie jako tytuł art. 90 r.k.p.k.

W związku z powyższym przedstawiciele piśmiennictwa prześcigają się w propozycjach definiowania tego pojęcia. Jedynie tytułem przykładu można wskazać, że prejudycjalność rozumie się jako:

- 1) całość okoliczności, których dowodzenia się nie wymaga, gdyż są one ustalone prawomocnym aktem sądowym we wcześniej rozpatrywanej sprawie⁵;
- 2) prawomocny wyrok lub decyzja albo administracyjny akt (decyzja) wydany przez uprawniony organ w przewidzianej przez prawo procedurze o występowaniu lub braku faktu mającego znaczenie prawne lub wiążący dla sądu rozpatrującego w sprawie związanej z wcześniejszą⁶;

---

kwestię samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego wobec kompetencji sądów konstytucyjnych Rzeczypospolitej Polskiej i Federacji Rosyjskiej oraz Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej.

³ „Обязательность для всех судов, рассматривающих дело, принять без проверки и доказательств факты, ранее установленные вступившим в законную силу судебным решением или приговором по какому-либо другому делу” – *Юридический энциклопедический словарь*, red. А.Я. Сухарев, Moskwa 1987, s. 380. Zob. А.Я. Сухарев, *Большой юридический словарь*, Moskwa 2001, s. 483.

⁴ Art. 90. Prejudycjalność (w aktualnej treści – obowiązującej od 29 VI 2015 r.): „Okoliczności ustalone przez prawomocny wyrok sądu za wyjątkiem wyroku wydanego na podstawie art. 226⁹, 316 lub 317⁷ niniejszego Kodeksu albo inną prawomocną decyzję sądu wydaną w ramach postępowania cywilnego, arbitrażowego lub administracyjnego są wiążące dla sądu, prokuratora, śledczego, prowadzącego dochodzenie bez dodatkowej kontroli. Przy tym taki wyrok nie może przesądzać o winie osób wcześniej nieuczestniczących w rozpatrywanej sprawie karnej”. Tłumaczenia wszystkich przepisów pochodzą od autorki.

⁵ Zob. А.М. Безруков, *Преюдициальная связь судебных актов*, Moskwa 2007, s. 20.

⁶ Zob. В.К. Барабаев, *Презумпции в советском праве*, Gorkij 1974, s. 33.

- 3) zasada (sposób) dowodzenia, do której realizacji dochodzi w procesie orzekania⁷;
- 4) zasada dowodzenia dotycząca tego, że prawomocne decyzje uprawnionego organu wydane w przewidzianej przez prawo procedurze o występowaniu lub braku faktu mającego znaczenie prawne są wiążące dla wszystkich organów stosujących prawo⁸;
- 5) zasada uwalniająca od dowodzenia okoliczności, które zostały ustalone prawomocnym wyrokiem⁹;
- 6) karnoprosesowa zasada, zgodnie z którą dla sądu rozpatrującego sprawę karną w odpowiedniej części wiążący jest prawomocny wyrok we wcześniej toczącej się sprawie karnej, a także sądowe decyzje, do których wydania doszło w zakresie innych stosunków prawnych¹⁰;
- 7) zasada, do której aktualizacji dochodzi w chwili pojawienia się okoliczności wcześniej ustalonych przez prawomocny wyrok lub inną decyzję sądu w ramach toczącego się postępowania karnego dotyczącego tego, czy miało miejsce wydarzenie i czyn¹¹;
- 8) niemożność powtórnego rozpatrzenia sprawy opartej o te same podstawy, przy uczestnictwie tych samych osób¹².

Z powyższych prób sformułowania, czym jest prejudycjalność, z pewnością można odrzucić pierwszą i drugą. Za nietrafne należy uznać twierdzenie, jakoby prejudycjalność stanowiła „całość okoliczności”, gdyż te okoliczności objęte są prejudycjalnością, ale nią nie są – z tych samych względów wyrok lub decyzja nie mogą być prejudycjalnością. Można natomiast stwierdzić, że zarówno te okoliczności, jak i orzeczenia są związane ze sobą „prejudycjalną

---

⁷ Zob. O.V. Левченко, *Презумпции и преюдиции в доказывании*, Astrachań 1999, s. 17.

⁸ Zob. A.B. Карданец, *Преюдиция в российском праве. Проблемы теории и практики: дис. ... канд. юрид. наук.*, Nowogród 2002, s. 30.

⁹ Zob. A.G. Гореликова, *Преюдиция в уголовном процессе Российской Федерации: дис. ... канд. юрид. наук.*, Moskwa 2010, s. 12; M.K. Треушников, *Судебные доказательства: монография*, Moskwa 2005, s. 29; Б.Т. Безлепкин, *Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу Российской Федерации (постатейный)*, Moskwa 2015, s. 145.

¹⁰ Zob. В.П. Божьев, *Издержки системного характера при корректировке норм УПК о доказывании и преюдиции*, „Законность” 2010, nr 6, s. 7.

¹¹ Zob. Ю.Е. Сибилева, *О современных научных подходах к понятию преюдиции*, „Вестник Нижегородской академии МВД России” 2013, nr 22, s. 118.

¹² Zob. В.В. Дубровин, *Преюдиция в уголовном судопроизводстве: развитие и современное состояние*, „Библиотека криминалиста” 2012, nr 3, s. 199; К.Б. Рыжов, *Преюдиция актов арбитражных судов в уголовном процессе: новое прочтение*, „Журнал российского права” 2009, nr 2, s. 70.

więzią”, która pojawia się w przypadku, gdy w dwóch związanych ze sobą sprawach niezbędne jest ustalenie tych samych okoliczności faktycznych¹³. Prejudycjalność została w dość bezpośredni sposób zobrazowana przez A.M. Biezrukowa, który pierwszy prawomocny akt ustalający w określony sposób okoliczności nazywa „dawcą”, a okoliczności te następnie są „przeszczepiane” do „dawcy”, czyli drugiej decyzji¹⁴.

Ostatnia propozycja zdaje się mylić pojęcia prejudycjalności i *res iudicata*¹⁵ (art. 27 ust. 1 pkt 4 r.k.p.k.)¹⁶. Z pewnością instytucja prejudycjalności nie powoduje niemożności wszczęcia sprawy opartej o te same podstawy przy uczestnictwie tych samych osób, a jedynie implikuje związanie prejudycjalnymi okolicznościami.

Pozostałe definicje sprowadzają się do uznawania prejudycjalności za zasadę, której przesłanki w istocie stanowią powtórzenie treści art. 90 r.k.p.k. (tak propozycja nr 6 i 7) albo odnoszą się do kwestii dowodzenia (propozycje nr 3–5). Kwestia tego, czy prejudycjalne okoliczności, co do których już prawomocnie orzeczono, mogą być przedmiotem dowodzenia w innym toczącym się postępowaniu karnym, będzie przedmiotem dalszych rozważań w niniejszym opracowaniu. Na obecnym etapie trzeba jednak podkreślić, że bardziej odpowiednim sposobem rozumienia art. 90 r.k.p.k. będzie uznanie go za normę kompetencyjną, ustawową dyrektywę interpretacyjną, służącą do rozstrzygania przypadków, gdy w toczącym procesie karnym sąd, prokurator, śledczy, prowadzący dochodzenie napotykają okoliczności ustalone w prawomocnych orzeczeniach. Przed wejściem w życie obecnej ustawy karnoprocesowej pogląd, że prejudycjalność stanowi zasadę, był natomiast uzasadniony tym, że we wcześniejszych aktach prawnych przepis ten znajdował się w rozdziale „Ogólne zasady”. Natomiast na potrzeby niniejszego opracowania prejudycjalność będzie rozumiana jako sytuacja,

¹³ Zob. P.B. Шапитко, С.В. Фидельский, *Преюдиция в уголовно-процессуальном праве: нормативное закрепление и порядок реализации*, Krasnodar 2014, s. 39.

¹⁴ Zob. А.М. Безруков, *Преюдициальная...*, s. 50.

¹⁵ Także inni autorzy traktują prejudycjalność jako niemożność wszczęcia postępowania w sprawie, jeśli istnieje prawomocny wyrok oparty na tym samym oskarżeniu. Zob. *Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу Российской Федерации (постатейный)*, red. И.Б. Михайловская, И.Л. Петрухин, И.Б. Михайловская, Москва 2011, s. 208.

¹⁶ Art. 27. Podstawy do umorzenia postępowania karnego: „1. Postępowanie karne w stosunku do podejrzanego lub oskarżonego umarza się na następujących podstawach: [...] 4) istnienie w stosunku do podejrzanego lub oskarżonego prawomocnego wyroku co do tego samego zarzutu albo orzeczenia sądu lub postanowienia sędziego o umorzeniu sprawy karnej co do tego samego zarzutu”.

w której istnieje uprzednie orzeczenie innego sądu lub organu administracji o znaczeniu istotnym dla rozpoznawanej sprawy karnej, któremu prawo przyznaje szczególną moc dowodową (moc wiążącą)¹⁷.

1.2. Cel uregulowania

Bez wątpienia instytucja prejudycjalności służy celom ekonomiki procesowej¹⁸, nie zezwalając na ponowne badanie okoliczności, które już raz zostały potwierdzone lub nie przez sąd w innym postępowaniu, jak również pozwala zaoszczędzić koszty i wydatki sądowe¹⁹. Wskazuje się ponadto, że prejudycjalność powoduje, że nie będą występować sprzeczności pomiędzy orzeczeniami różnych sądów w zakresie tych samych okoliczności, co jednocześnie oznacza, że zadaniem prejudycjalności jest zabezpieczenie prawomocności, wykonalności oraz stabilności wcześniej wydanego orzeczenia²⁰, co w dalszej kolejności nie pozwala na dezorganizację wymiaru sprawiedliwości²¹ oraz buduje autorytet władzy sądowej.

1.3. Podział

Po pierwsze prejudycjalność można podzielić na wewnętrzną i zewnętrzną²². Z wewnętrzną mamy do czynienia w ramach jednej gałęzi prawa, jednego rodzaju postępowania. Natomiast zewnętrzna prejudycjalność dotyczy innego postępowania, tj. stanowi dyrektywę nakazującą uznanie za wiążące okoliczności ustalonych przez uprawnione organy w innych postępowaniach niż karne.

¹⁷ Zob. T. Gardocka, *Prejudycjalność w polskim procesie karnym*, Warszawa 1987, s. 11–12; P. Hofmański, *Kilka uwag na temat prejudycjalności w polskim procesie karnym*, „Państwo i Prawo” 1988, nr 11, s. 102; O.M. Piaskowska, *Znaczenie rozstrzygnięć administracyjnych w procesie karnym*, Warszawa 2014, s. 73–91.

¹⁸ Zob. В.В. Дубровин, *Преюдиция...*, s. 201.

¹⁹ Zob. Н.В. Азаренок, *Обусловленность преюдиции в российском уголовном процессе*, „Журнал российского права” 2013, nr 8, s. 110.

²⁰ Zob. Г.Я. Борисевич, *О проблемах применения статьи 90 Уголовно-процессуального кодекса РФ*, „Вестник Пермского университета” 2014, nr 1, s. 261.

²¹ Postanowienie Sądu Konstytucyjnego (dalej: „SK”) z 21 XII 2011 r., nr 30-П, „Российская газета – Федеральный выпуск” z dn. 11 IV 2012 r., nr 5675; Д.М. Нурбаев, *Принцип свободы оценки доказательств и применение преюдиции в уголовном процессе РФ: новые грани старых проблем*, „Вестник Омского университета. Серия «Право»” 2011, nr 2, s. 200; Р.В. Шакитко, С.В. Фидельский, *Преюдиция...*, s. 83.

²² Zob. В.В. Дубровин, *Преюдиция...*, s. 201.

Po drugie prejudycjalność może być względna bądź bezwzględna²³. Względna oznacza, że prejudycjalne okoliczności nie są wiążące, jeśli budzą wątpliwości (tak było w treści art. 90 r.k.p.k. do dn. 28 grudnia 2009 r.²⁴). Natomiast prejudycjalność bezwzględna nie pozwala organowi na jakąkolwiek dowolność w tym zakresie i organ ten zobowiązany jest uznać za wiążące okoliczności objęte prejudycjalnością, nawet gdy występują jakiegokolwiek wątpliwości.

2. Zarys historyczny

Pojawienie się prejudycjalności²⁵ w rosyjskim porządku prawnym było bezpośrednio związane z ostatecznym podziałem postępowania sądowego na cywilne i karne²⁶ – 20 listopada 1864 r. doszło do wydania ustawy o sądowym postępowaniu karnym²⁷ oraz ustawy o sądowym postępowaniu cywilnym²⁸. Wprowadzenie w art. 29 u.s.p.k.²⁹ regulacji stanowiącej, że ostateczna decyzja sądu cywilnego co do kwestii podlegających jego rozpatrzeniu jest wiążąca dla sądu karnego tylko w odniesieniu do faktu i cech zdarzenia lub czynu, a nie w odniesieniu do winy podsądnego, miało uchronić od pojawienia się

---

²³ Zob. Н.А. Скобликов, *Преюдиция актов арбитражных судов в уголовном процессе: новое прочтение*, „Журнал российского права” 2009, nr 2, s. 69.

²⁴ Art. 90. Prejudycjalność (w treści obowiązującej do 28 XII 2009 r.): „Okoliczności ustalone przez prawomocny wyrok sądu są wiążące dla sądu, prokuratora, śledczego, prowadzącego dochodzenie bez dodatkowej kontroli, jeśli te okoliczności nie budzą wątpliwości sądu. Przy tym taki wyrok nie może przesądzać o winie osób wcześniej nieuczestniczących w rozpatrywanej sprawie karnej”.

²⁵ Jakkolwiek samo pojęcie „prejudycjalność” zostało po raz pierwszy użyte przez ustawodawcę jako tytuł art. 90 r.k.p.k., to dla uproszczenia będzie ono używane także przy omawianiu historycznego rozwoju tej instytucji.

²⁶ Zob. К.Г. Стефановский, *Разграничение гражданского и уголовного судопроизводства в истории русского права*, „Журнал министерства народного просвещения” 1873, cz. CLXV.

²⁷ *Судебные Уставы 20 ноября 1864 года с изложением рассуждений, на коих они основаны. В 5 выпусках. Изд. Гос. канцелярии, Санкт Petersburg 1866, cz. 2, dalej: „ustawa o sądowym postępowaniu karnym”, „u.s.p.k.”*

²⁸ *Судебные Уставы 20 ноября 1864 года с изложением рассуждений, на коих они основаны. В 5 выпусках. Изд. Гос. канцелярии, Санкт Petersburg 1866, cz. 1, dalej: „ustawa o sądowym postępowaniu cywilnym”.*

²⁹ Art. 29: „Ostateczna decyzja sądu cywilnego co do kwestii podlegających jego rozpatrzeniu jest wiążąca dla sądu karnego tylko w odniesieniu do faktu i cech zdarzenia lub czynu, a nie w odniesieniu do winy podsądnego”.

sprzeczności pomiędzy „zasadą swobodnego, wewnętrznego przekonania regulującego działalność sądu karnego w zakresie oceny dowodów karnych a zasadą stałości prawomocnych decyzji sądu cywilnego”³⁰.

Co ciekawe, uregulowanie to nie stanowiło o p r a w o m o c n e j decyzji, a o decyzji o s t a t e c z n e j. Biorąc pod uwagę fakt, że ustawa o sądowym postępowaniu cywilnym nie stanowi, że postępowanie kasacyjne dotyczy tylko ostatecznych decyzji, należy zgodzić się z poglądem, że art. 29 u.s.p.k. dotyczył decyzji niezaskarżonych w postępowaniu kasacyjnym³¹.

Więcej wątpliwości rodziło sformułowanie „faktu i cech zdarzenia lub działania”. Pojęcie to interpretowano jako fakty, w stosunku do których sąd cywilny stosuje odpowiednie przepisy prawa w zakresie swojej kompetencji³², bądź fakty, które sąd cywilny uznaje za udowodnione³³.

W tym kontekście senat wyjaśnił, że kwestia tego, że sąd cywilny orzekł, że nie znajduje znamion przestępstwa w określonym zachowaniu strony, nie jest wiążąca dla sądu karnego i nie może służyć jako podstawa do uwolnienia od odpowiedzialności karnej takiej osoby, oraz że jeśli odpowiedzialność karna zależy od ustalenia jakiegoś faktu, to fakt ten może być poddany badaniu w procesie karnym, chociażby doszło do oceny tegoż w odmienny sposób niż przez sąd cywilny³⁴.

W dwóch kolejnych kodeksach postępowania karnego Rosyjskiej Federacyjnej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej – z 25 maja 1922 r.³⁵ i z 15 lu-

³⁰ „Началом свободного, внутреннего, судейского убеждения, руководящего деятельностью уголовного суда по оценке уголовных доказательств”; „началом непоколебимости вышедших в окончательную силу решений гражданского суда” – В.К. Спучевский, *Учебник русского уголовного процесса. Судопроизводство*, Санкт Петербург 1892, s. 145; И.Я. Фойнцкий, *Курс уголовного судопроизводства*, Санкт Петербург 1910, t. 1, s. 99.

³¹ Так К.Е. Прокопьева, Л.Г. Татьяна, *О значении судебных постановлений, принятых в порядке гражданского судопроизводства при рассмотрении уголовных дел по уставу уголовного судопроизводства 1864 года*, „Вестник Удмуртского университета” 2014, nr 2, s. 176.

³² Zob. В.К. Спучевский, *Учебник...*, s. 146.

³³ Zob. А.Н. Трайнин, В.К. Случевский, *Устав уголовного судопроизводства. Систематический комментарий*, Москва 1914, s. 136–146.

³⁴ Zob. В. Ширков, М. Шрамченко, *Устав уголовного судопроизводства. С позднейшими узаконениями, законодательными мотивами, разъяснениями Правительствующего Сената и циркулярами Министра Юстиции 2-е изд., пересмотр. и доп.*, Санкт Петербург 1902, s. 45. Stanowisko to *de facto* stanowi powtórzenie treści art. 29 u.s.p.k.

³⁵ „Собрание узаконений и распоряжений рабочего и крестьянского правительства” 1922, nr 15, poz. 152, dalej: „k.p.k. RFSRR z 1922 r.”

tego 1923 r.³⁶ – przewidziano taki sam przepis (art. 12 k.p.k. RFSRR z 1922 r. i art. 12 k.p.k. RFSRR z 1923 r.)³⁷, stanowiący, że prawomocna decyzja sądu cywilnego jest wiążąca dla sądu karnego w odniesieniu do kwestii, czy miało miejsce zdarzenie lub czyn, ale nie w odniesieniu do winy podsądnego. Choć podobne uregulowanie było przewidziane w art. 29 u.s.p.k., to dopiero na kanwie wyżej wymienionych kodeksów pojawiły się uzasadnione poglądy krytyczne, które – po pierwsze – podawały w wątpliwość posługiwanie się wyrażeniami „sąd cywilny” i „sąd karny”, pomimo że sądy takie w istocie w strukturze wymiaru sprawiedliwości wówczas nie istniały³⁸ (można co najwyżej mówić o postępowaniu cywilnym i karnym). Dodatkowo A.S. Bieriezin podkreślił, że niezasadnym było użycie w tych przepisach słowa „czyn” jako mającego swoje prawnokarne znaczenie, co w konsekwencji mogłoby prowadzić do konstatacji, że „sąd cywilny” jest uprawniony do badania, co jest, a co nie jest czynem³⁹.

Kolejny Kodeks postępowania karnego – z 27 października 1960 r. – zmierzał ku korekcie dotychczasowych uregulowań dotyczących prejudycjalności, stanowiąc, że prawomocna decyzja, orzeczenie lub postanowienie sądu w sprawie cywilnej są wiążące dla sądu, prokuratora, śledczego, prowadzącego dochodzenie przy postępowaniu w sprawie karnej tylko w kwestii, czy miało miejsce zdarzenie lub działanie, ale nie w odniesieniu do winy oskarżonego⁴⁰. Podkreślić należy, że wówczas po raz pierwszy wprowadzono w ustawodawstwie związanie prejudycjalnymi orzeczeniami we wszystkich stadiach postępowania karnego.

Powyższe regulacje mają ze sobą kilka punktów wspólnych. Po pierwsze norma dotycząca prejudycjalności znajdowała się w tych aktach prawnych w rozdziale „Zasady ogólne”. Po drugie wszystkie unormowania stanowiły, że to orzeczenia, decyzje, postanowienia itd. mają charakter prejudycjalny,

³⁶ „Собрание узаконений и распоряжений рабочего и крестьянского правительства” 1923, nr 7, poz. 106, dalej: „k.p.k. RFSRR z 1923 r.”

³⁷ Art. 12: „Prawomocna decyzja sądu cywilnego jest wiążąca dla sądu karnego tylko w odniesieniu do kwestii, czy miało miejsce zdarzenie lub czyn, ale nie w odniesieniu do winy podsądnego”.

³⁸ Zob. A.C. Березин, *Преюдиция в отечественном уголовном судопроизводстве, дисс. ... канд. наук.*, Niżny Nowogród 2006, s. 56.

³⁹ Zob. A.C. Березин, *Преюдиция...*, s. 60.

⁴⁰ Art. 28. Znaczenie decyzji lub orzeczeń sądu w sprawach cywilnych dla rozpatrzenia spraw karnych: „Prawomocna decyzja, orzeczenie lub postanowienie sądu w sprawie cywilnej jest wiążące dla sądu, prokuratora, śledczego i osoby prowadzącej dochodzenie przy postępowaniu w sprawie karnej tylko w kwestii, czy miało miejsce zdarzenie lub działanie, ale nie w odniesieniu do winy oskarżonego”.

jednocześnie podkreślając, w jakim zakresie były one wiążące w postępowaniu karnym. Kwestie te zostały w odmienny sposób uregulowane w obecnie obowiązującej ustawie karnoprocesowej.

3. Prejudycjalność w rosyjskim Kodeksie postępowania karnego z 2001 r.

3.1. Uwagi wstępne

Na przedpolu rozważań trzeba wskazać, że art. 90 r.k.p.k. od chwili wejścia w życie był zmieniany dwa razy. Zarazem trzeba nadmienić, że po raz pierwszy w aktualnym Kodeksie postępowania karnego prawodawca przesądził, że to nie orzeczenie, a okoliczności ustalone w orzeczeniu mają prejudycjalne znaczenie.

Pierwotna treść tej regulacji, obowiązująca do dn. 28 grudnia 2009 r., nie wskazywała rodzajów postępowań, z jakich miałyby wpływać prejudycjalne okoliczności, jak również przewidywała nakaz uznania za wiążące okoliczności, które nie wzbudzały wątpliwości sądu (takie wątpliwości natomiast nie mogły występować u organów postępowania przygotowawczego i organy te musiały uznać wzbudzające zastrzeżenia okoliczności bez żadnych wyjątków za wiążące). Literalna wykładnia tego przepisu prowadziła zatem do konstatacji, że jeśli jakieś okoliczności były przedmiotem oceny we wcześniej toczących się postępowaniach innych niż karne, to nie były one wiążące w późniejszym postępowaniu karnym, mogły natomiast podlegać ocenie jako dowody. Taka interpretacja została potwierdzona przez Sąd Konstytucyjny w orzeczeniu z 15 stycznia 2008 r.⁴¹, w którym stwierdzono, że okoliczności faktyczne, które były rozpatrywane w decyzjach sądu arbitrażowego orzekającego w sprawie cywilnej, przesądzające kwestię winy lub niewinności strony w postępowaniu karnym, podlegają ocenie zgodnie z ogólnymi zasadami dowodzenia. Dodatkowo sąd orzekł, że jako Sąd Konstytucyjny nie jest uprawniony do oceny zasadności i zgodności z prawem

---

⁴¹ Orzeczenie SK z 15 I 2008 r., nr 193-O-II, „Российская газета – Федеральный выпуск” z dn. 22 IV 2009 r., nr 4894. Orzeczenie to zostało wydane wskutek skargi T.R. Surinowa, który został uznany za winnego tego, że wraz z innymi osobami dopuścił się kradzieży mienia publicznego – urządzeń nawigacji lotniczej spółki „Thomson”, zainstalowanych na międzynarodowym lotnisku „Kazań”, mimo że decyzjami sądów arbitrażowych dokonane przez niego transakcje dotyczące tych urządzeń zostały uznane za zgodne z prawem.

judykatów wydanych w toku postępowania karnego⁴², jak również nie wykluczył możliwości ulepszenia prawa w celu uniknięcia kolizji związanych z ustaleniami faktycznymi wchodzącymi w przedmiot dowodzenia jednocześnie w postępowaniach odmiennego rodzaju.

Orzeczenie Sądu Konstytucyjnego stanowiło przyczynek do zmiany art. 90 r.k.p.k., do której doszło 29 grudnia 2009 r.⁴³ Nowelizacja ta *expressis verbis* wskazywała postępowania (cywilne, arbitrażowe lub administracyjne), z których okoliczności pochodzące musiały być uznane przez organy za bezwzględnie wiążące. I chociaż nowa treść nie zawierała wprost odniesienia do prejudycjalnych okoliczności z wcześniejszego postępowania karnego, to uznano, że także okoliczności z postępowania tego rodzaju są wiążące w późniejszym procesie karnym. Omawiana zmiana rozszerzyła ponadto krąg rodzajów orzeczeń – o ile pierwotna treść wskazywała wyłącznie na prawomocny wyrok, o tyle po nowelizacji przepis ten znajdował zastosowanie nie tylko do prawomocnych wyroków, ale także do „innych prawomocnych decyzji sądu”, co w istocie spowodowało związanie wszystkimi prejudycjalnymi decyzjami wydawanymi przez sąd.

Dodatkowo wyrugowano z tego przepisu sformułowanie „bez dodatkowej kontroli”, co miało na celu „zabezpieczenie prawnej określoności i stabilności sądowych aktów”⁴⁴. Jednakże regulacja ta spotkała się z szeroką krytyką wśród przedstawicieli piśmiennictwa⁴⁵, którzy między innymi podkreślali, że

⁴² W dalszej kolejności T.R. Surinow wniósł skargę do Sądu Najwyższego, jednakże i tym razem skarga nie odniosła żadnego skutku, gdyż sędzia Sądu Najwyższego stwierdził, że sąd pierwszej instancji dokonał prawidłowej oceny dowodów, poprawnie kwalifikując zachowanie skazanego, oraz prawidłowo ustalił, że wina oskarżonego została udowodniona, wobec czego wydano postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania kontrolnego. Zob. postanowienie sędzi SN o odmowie wszczęcia postępowania nadzorczego z 25 V 2008 r., nr YO8-1175.

⁴³ Art. 90. Prejudycjalność (w treści obowiązującej od 29 XII 2009 r.): „Okoliczności ustalone przez prawomocny wyrok sądu albo inną prawomocną decyzję sądu wydaną w ramach postępowania cywilnego, arbitrażowego lub administracyjnego są wiążące dla sądu, prokuratora, śledczego, prowadzącego dochodzenie bez dodatkowej kontroli. Przy tym taki wyrok lub decyzja nie mogą przesądzać o winie osób nieuczestniczących wcześniej w rozpatrywanej sprawie karnej”.

⁴⁴ „В целях обеспечения правовой определенности и стабильности судебных актов” – postanowienie SK z 21 XII 2011 r., nr 30-П.

⁴⁵ Zob. П.А. Скорбников, *Арбитражный и уголовный процесс: коллизии в сфере доказывания и пути их преодоления*, Moskwa 2008, s. 14–15; И.С. Дикарев, *Спорные вопросы преюдиции в уголовном процессе*, „Мировой судья” 2011, nr 2, s. 10; А.Н. Калужный, *Современное состояние института преюдиции в уголовно-процессуальном законодательстве России*, „Судебная власть и уголовный процесс” 2012, nr 1, s. 47; Д.М. Нурбаев, *Понятие внутреннего убеждения как основы*

brak możliwości badania okoliczności pochodzących z innych postępowań może prowadzić do konieczności oparcia się przez sąd karny na dowodach przedstawionych uprzednio w innym procesie, które mimo tego, że zostały sfalszowane, stały się podstawą wydania prejudycjalnego orzeczenia.

Właśnie ta problematyka była przyczynkiem do złożenia skargi do Sądu Konstytucyjnego o stwierdzenie niezgodności z Konstytucją⁴⁶ art. 90 r.k.p.k. w części, w której nie dopuszcza on przeprowadzenia dodatkowej kontroli okoliczności, które budzą wątpliwości sądu, prokuratora, śledczego, prowadzącego dochodzenie, kiedy okoliczności te zostały ustalone przez prawomocną decyzję sądową wydaną w ramach postępowania cywilnego. Sąd Konstytucyjny postanowieniem z 21 grudnia 2011 r.⁴⁷ uznał, że art. 90 r.k.p.k. nie jest sprzeczny z ustawą zasadniczą w tej części, w której oznacza, że prejudycjalne znaczenie dla sądu, prokuratora, śledczego, prowadzącego dochodzenie mają okoliczności faktyczne ustalone przez prawomocny akt sądowy, w którym rozpoznano co do istoty sprawę w postępowaniu cywilnym, tj. kiedy w procesie karnym rozpatrywana jest kwestia praw i obowiązków tej osoby, której pozycję prawną określono we wcześniej wydanym akcie sądowym. Zarazem Sąd orzekł, że dopóki w toku innego postępowania karnego fakt sfalszowania dowodów i wina sprawcy w popełnieniu tego przestępstwa nie będą ustalone na podstawie okoliczności niebudzących wątpliwości, decyzję wydaną w procesie cywilnym należy interpretować na korzyść tej osoby, która posługiwała się takimi dowodami w tym procesie, a nawet gdyby doszło do potwierdzenia faktu, że dowody takie zostały podrobione, to okoliczność ta może być niewystarczająca do rewizji orzeczenia w sprawie cywilnej, jeśli inne dowody były wystarczające do wydania takiej samej decyzji w tym postępowaniu. Podsumowując, Sąd stwierdził, że jedyną możliwością, by okoliczności ustalone we wcześniejszym orzeczeniu nie miały prejudycjalnego znaczenia dla toczącego się postępowania karnego, jest poddanie kontroli tego orzeczenia w przewidzianych przez prawo procedurach. Sąd Konstytucyjny zatem potwierdził bezwzględną moc wiążącą okoliczności prejudycjalnych.

Ostatnia zmiana art. 90 r.k.p.k., która weszła w życie dn. 29 czerwca 2015 r., ograniczyła zakres związania okolicznościami pochodzącymi z wcześniejszego

---

свободной оценки доказательств в уголовном судопроизводстве, „Вестник Омского университета. Серия Право” 2013, nr 1, s. 198; Н.В. Азаренок, *Обусловленность...*, s. 113.

⁴⁶ Konstytucja Federacji Rosyjskiej z dn. 12 XII 1993 r., „Российская газета” z dn. 25 XII 1993 r., dalej: „Konstytucja”.

⁴⁷ Postanowienie SK z 21 XII 2011 r., nr 30-П, „Российская газета – Федеральный выпуск” z dn. 11 I 2012 r., nr 5675.

postępowania karnego, wyłączając sposobność uznania za wiążące okoliczności ustalonych w wyroku wydanym przez sąd w postępowaniu, w którym dochodzenie toczyło się w skróconej formie (art. 226⁹ r.k.p.k.)⁴⁸; w postępowaniu, w którym podsądny złożył wniosek o wydanie wyroku bez przeprowadzania postępowania sądowego (art. 316 r.k.p.k.)⁴⁹; jak również

⁴⁸ Art. 226⁹. Szczególne cechy postępowania sądowego w sprawie karnej, w której dochodzenie było prowadzone w skróconej formie: „1. W sprawie karnej, w której dochodzenie było prowadzone w skróconej formie, postępowanie sądowe toczy się w trybie przewidzianym w art. 316 i 317 niniejszego Kodeksu z wyjątkami przewidzianymi przez niniejszy artykuł. 2. Wyrok wydaje się na podstawie badania i oceny tylko tych dowodów, które zostały wskazane w akcie oskarżenia, a także dodatkowych danych o osobowości podsądnego przedłożonych w trybie przewidzianym w ust. 3 niniejszego artykułu. 3. Na wniosek obrony sędzia jest uprawniony dołączyć do akt sprawy karnej i wziąć pod uwagę przy określeniu kary należycie sporządzone dokumenty zawierające dodatkowe dane o osobie podsądnego, w tym o osobach, które ma na utrzymaniu, a także dane, które mogą być wzięte pod uwagę jako okoliczności łagodzące karę. 4. W razie sprzeciwu którejkolwiek ze stron na dalsze postępowanie w sprawie karnej, w której dochodzenie było prowadzone w skróconej formie, przy zastosowaniu szczególnego trybu postępowania, jak również z własnej inicjatywy w przypadku ustalenia okoliczności uniemożliwiających wydanie zgodnego z prawem, zasadnego i sprawiedliwego wyroku, w tym w razie wystąpienia dostatecznych okoliczności, aby sądzić, że doszło do fałszywego samooskarżenia się podsądnego, sędzia wydaje postanowienie o zwrocie sprawy prokuratorowi w celu przekazania jej wedle jurysdykcji i prowadzenia dochodzenia w zwyczajnym trybie. 5. Postanowień art. 316 ust. 6 niniejszego Kodeksu nie stosuje się przy rozpatrywaniu spraw karnych, w których dochodzenie było prowadzone w skróconej formie. 6. W przypadku wydania wyroku skazującego w sprawie karnej, w której dochodzenie było prowadzone w skróconej formie, wymierzona podsądnemu kara nie może być wyższa niż 1/2 maksymalnego okresu lub rozmiaru najsurowszego rodzaju kary przewidzianej za popełnione przestępstwo”.

⁴⁹ Art. 316. Tryb przeprowadzenia posiedzenia sądowego i wydania wyroku bez przeprowadzenia postępowania sądowego w związku ze zgodą na przedstawiony zarzut: „1. Posiedzenie sądowe z wniosku podsądnego o wydanie wyroku bez przeprowadzenia postępowania sądowego w związku ze zgodą na przedstawiony zarzut odbywa się w trybie przewidzianym w rozdziałach 35, 36, 38 i 39 niniejszego Kodeksu, biorąc pod uwagę wymogi niniejszego artykułu. 2. Posiedzenie sądowe odbywa się z obowiązkowym uczestnictwem podsądnego i jego obrońcy. 3. Rozpatrzenie wniosku podsądnego o wydanie wyroku bez przeprowadzenia postępowania sądowego w związku ze zgodą na przedstawiony zarzut rozpoczyna się od streszczenia przez oskarżyciela publicznego przedstawionego podsądnemu zarzutu, a w sprawach karnych z oskarżenia prywatnego – od streszczenia zarzutu przez oskarżyciela prywatnego. 4. Sędzia pyta podsądnego, czy zarzut jest dla niego zrozumiały, czy zgadza się z zarzutem i czy podtrzymuje swój wniosek o wydanie wyroku bez przeprowadzenia postępowania sądowego, czy złożył ten wniosek dobrowolnie i po konsultacji z obrońcą, czy rozumie konsekwencje wydania wyroku bez przeprowadzenia postępowania sądowego. W razie uczestnictwa w posiedzeniu sądowym pokrzywdzonego sędzia wyjaśnia mu tryb i konsekwencje wydania wyroku bez przeprowadzenia postępowania sądowego, a także jaki jest jego

w postępowaniu, w którym zawarto z podsądnym przedsądowe porozumienie o współpracy (art. 317⁷ r.k.p.k.)⁵⁰. Zmiana ta została wprowadzona wobec postulatów doktryny krytykujących dotychczasowe rozwiązanie, które nakazywało oparcie się na prejudycjalnych okolicznościach z wyżej

stosunek do wniosku podsądnego. 5. Sędzia nie prowadzi w zwyczajnym trybie badania i oceny dowodów zgromadzonych w sprawie karnej. Przy tym mogą być zbadane okoliczności charakteryzujące osobę podsądnego i okoliczności łagodzące i zaostrzające karę. 6. W razie sprzeciwu podsądnego, publicznego lub prywatnego oskarżyciela, pokrzywdzonego na wydanie wyroku bez przeprowadzenia postępowania sądowego albo z własnej inicjatywy sędzia wydaje postanowienie o umorzeniu postępowania sądowego w trybie szczególnym i wyznacza rozpatrzenie sprawy karnej w trybie zwyczajnym. 7. Jeśli sędzia dojdzie do wniosku, że zarzut, z którym zgodził się podsądny, jest uzasadniony, potwierdzony okolicznościami zgromadzonymi w sprawie karnej, to wydaje on wyrok skazujący i wymierza podsądnemu karę, która nie może być wyższa niż 2/3 maksymalnego okresu lub rozmiaru najsurowszego rodzaju kary przewidzianej za popełnione przestępstwo. 8. Uzasadnienie wyroku skazującego powinno zawierać opis czynu przestępnego, o który był oskarżony podsądny i na który to zarzut wyraził zgodę, a także wywody sądu o spełnieniu wymagań do wydania wyroku bez przeprowadzenia postępowania sądowego. Sędzia nie dokonuje w wyroku analizy dowodów i ich oceny. 9. Po ogłoszeniu wyroku sędzia wyjaśnia stronom prawo i tryb jego zakazania przewidziane w rozdziale 45¹ niniejszego Kodeksu. 10. Kosztów sądowych przewidzianych w art. 131 niniejszego Kodeksu nie żąda się od podsądnego”.

⁵⁰ Art. 317⁷. Tryb przeprowadzenia posiedzenia sądowego i wydania wyroku w stosunku do podsądnego, z którym zawarto przedsądowe porozumienie o współpracy: „1. Posiedzenie sądowe i wydanie wyroku w stosunku do podsądnego, z którym zawarto przedsądowe porozumienie o współpracy, odbywa się w trybie przewidzianym w art. 316 niniejszego Kodeksu, z uwzględnieniem wymogów niniejszego artykułu. 2. Posiedzenie sądowe odbywa się z obowiązkowym uczestnictwem podsądnego i jego obrońcy. 3. Posiedzenie sądowe rozpoczyna się od streszczenia przez oskarżyciela publicznego zarzutu przedstawionego podsądnemu, po czym oskarżyciel publiczny potwierdza pomoc podsądnego w śledztwie, a także wyjaśnia sądowi, na czym dokładnie ona polegała. 4. Przy tym powinny być zbadane: 1) charakter i rozmiary pomocy podsądnego w śledztwie w wykryciu i ściganiu przestępstwa, wyjawieniu i ściganiu innych współsprawców przestępstwa, poszukiwaniu majątku uzyskanego w rezultacie przestępstwa; 2) znaczenie współpracy z podsądnym w wykryciu i ściganiu przestępstwa, wyjawieniu i ściganiu innych współsprawców przestępstwa, poszukiwaniu majątku uzyskanego w rezultacie przestępstwa; 3) przestępstwa lub inne sprawy karne wykryte lub wszczęte w rezultacie współpracy z podsądnym; 4) stopień zagrożenia osobistego bezpieczeństwa, na które naraził się podsądny w rezultacie współpracy ze stroną oskarżenia, jego rodzina, krewni i osoby najbliższe; 5) okoliczności charakteryzujące osobę podsądnego i okoliczności łagodzące i zaostrzające karę. 5. Sędzia, upewniwszy się, że zostały spełnione wszystkie warunki przez podsądnego i spełnione wszystkie okoliczności przewidziane przez zawarte z nim przedsądowe porozumienie o współpracy, wydaje wyrok skazujący i z uwzględnieniem postanowień art. 62 ust. 2 i 4 Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej wymierza karę podsądnemu. W gestii sądu pozostaje, z uwzględnieniem postanowień art. 64, 73 i 80¹ Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej,

wymienionych rodzajów postępowań, mimo że istotą tych postępowań jest brak przeprowadzania postępowania dowodowego lub przeprowadzenie takiego postępowania jedynie w części i oparcie orzeczenia w przeważającej mierze wyłącznie na dowodzie z wyjaśnień oskarżonego⁵¹.

3.2. Zakres związania prejudycjalną decyzją

Przechodząc do szczegółowej analizy aktualnej treści art. 90 r.k.p.k., należy w pierwszej kolejności rozważyć, jak rozumiane są okoliczności, o których mowa w tym przepisie. O ile bowiem we wcześniejszych aktach prawnych *expressis verbis* prejudycjalnością objęte było tylko zdarzenie lub czyn ustalony w orzeczeniu sądowym, o tyle od 2001 r. to okoliczności ustalone w tych orzeczeniach mają moc prejudycjalną, co *prima facie* świadczy o rozszerzeniu stosowania tej regulacji w istocie na wszystkie pozostałe okoliczności, które były przedmiotem uprzedniego postępowania, mające znaczenie dla toczącego się procesu karnego, tj. okoliczności, które podlegają dowodzeniu w postępowaniu karnym (art. 73 r.k.p.k.)⁵².

---

możliwość wymierzenia łagodniejszej kary, niż przewidziano za dane przestępstwo, warunkowego zawieszenia wykonania wymierzonej kary lub zwolnienia z odbywania kary. 6. Uzasadnienie wyroku skazującego powinno zawierać opis przestępnego działania, o popełnienie którego oskarża się podsądnego, a także wywody sądu i spełnienie przez podsądnego warunków i okoliczności przewidzianych w zawartym z nim przed sądowym porozumieniu o współpracy. 7. Po ogłoszeniu wyroku sędzia wyjaśnia stronom prawo i tryb jego zaskarżenia przewidziane w rozdziale 45¹ niniejszego Kodeksu”.

⁵¹ Zob. С. Афанасьев, *Преюдиция или процессуальный капкан*, „Новая адвокатская газета” 2010, nr 7; В.В. Дубровин, *Преюдиция...*, s. 202–203; Ю.Е. Сибилева, *О целесообразности института отраслевой и межотраслевой преюдиции в уголовном процессе*, „Вестник Нижегородской академии МВД России” 2013, nr 21, s. 241–242; Р.В. Шакитко, С.В. Фидельский, *Преюдиция...*, s. 11.

⁵² Art. 73. Okoliczności podlegające dowodzeniu: „1. W postępowaniu w sprawie karnej podlegają dowodzeniu: 1) nastąpienie przestępstwa (czas, miejsce, sposób i inne okoliczności popełnienia przestępstwa); 2) wina sprawcy w popełnieniu przestępstwa, forma jego winy i motywacja; 3) okoliczności charakteryzujące osobę sprawcy; 4) charakter i rozmiar szkody wyrządzonej przestępstwem; 5) okoliczności wyłączające przestępność i karalność czynu; 6) okoliczności łagodzące i obstrzające karę; 7) okoliczności, które mogą pociągnąć za sobą uwolnienie od odpowiedzialności karnej i kary; 8) okoliczności potwierdzające, że majątek podlegający konfiskacie na podstawie art. 104 ust. 1 Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej uzyskano w rezultacie popełnienia przestępstwa lub stanowi dochód z tego majątku albo wykorzystano go lub przeznaczono jako broń, narzędzie lub inny środek popełnienia przestępstwa albo do finansowania terroryzmu, działalności ekstremistycznej (ekstremizmu), zorganizowanej grupy, nielegalnej grupy zbrojnej, przestępczej wspólnoty (przestępczej organizacji). 2. Podlegają także ujawnieniu okoliczności, które przyczyniły się do popełnienia przestępstwa”.

Takie rozumienie omawianego uregulowania rodzi szereg zastrzeżeń. Po pierwsze należy odnieść się do tego, czy jeżeli w postępowaniu karnym mamy do czynienia z okolicznościami prejudycjalnymi pochodzącymi z innego rodzaju postępowań, to ocena dowodów dokonana przez sąd w tym innym postępowaniu jest wiążąca dla prokuratora, śledczego, prowadzącego dochodzenie i sądu. Ma to fundamentalne znaczenie w kontekście odmiennych reguł przeprowadzania postępowania dowodowego na bazie pozostałych postępowań.

Tytułem przykładu należy wskazać, że Kodeks postępowania arbitrażowego Federacji Rosyjskiej z 24 czerwca 2002 r.⁵³ stanowi, że sądy arbitrażowe powinny działać w celu osiągnięcia pomiędzy stronami porozumienia co do oceny okoliczności (art. 70 ust. 1 r.k.a.p.)⁵⁴, a przyznane przez strony fakty w rezultacie osiągniętego porozumienia są uznawane przez sąd za niewymagające dalszego dowodzenia (art. 70 ust. 2 r.k.a.p.). Dodatkowo

---

⁵³ „Собрание законодательства Российской Федерации” 2004, nr 31, poz. 3216, dalej: „r.k.a.p.”

⁵⁴ Art. 70. Zwolnienie od dowodzenia okoliczności, które zostały przyznane przez strony: „1. Sądy arbitrażowe pierwszej i apelacyjnej instancji we wszystkich stadiach procesu arbitrażowego powinny przyczyniać się do osiągnięcia przez strony porozumienia co do oceny okoliczności w całości, jak i w części, przejawiać w tym celu niezbędną inicjatywę, wykorzystywać swoje procesowe uprawnienia i autorytet organu władzy sądowej. 2. Przyznane przez strony w rezultacie osiągniętego pomiędzy nimi porozumienia okoliczności są akceptowane przez sąd arbitrażowy jako fakty, które nie wymagają dalszego dowodzenia. Osiągnięte na posiedzeniu sądowym lub poza posiedzeniem sądowym porozumienie stron co do okoliczności potwierdza się przez oświadczenia w formie pisemnej i wciąga się do protokołu posiedzenia sądowego. 3. Przyznanie przez stronę okoliczności, na podstawie których inna strona opiera swoje roszczenia lub zarzuty, zwalnia inną stronę od konieczności dowodzenia takich okoliczności. Fakt przyznania przez strony okoliczności zostaje wciągnięty przez sąd arbitrażowy do protokołu posiedzenia sądowego i potwierdza się podpisami stron. Przyznanie dokonane w formie pisemnej dołącza się do akt sprawy. 3¹. Okoliczności, na które powołuje się strona jako na podstawę swoich roszczeń lub zarzutów, uważa się za przyznane przez inną stronę, jeśli wprost nie zostały przez nią zakwestionowane lub brak porozumienia co do takich okoliczności nie wynika z innych dowodów uzasadniających przedstawione zarzuty odnośnie do zasadności wniesionych żądań. 4. Sąd arbitrażowy nie bierze pod uwagę okoliczności przyznanych przez stronę, jeśli dysponuje dowodami, które dają podstawę do uznania, że przyznanie przez tę stronę wskazanych okoliczności zostało dokonane w celu ukrycia określonych faktów lub pod wpływem oszustwa, przemocy, groźby, błędu, co sąd arbitrażowy wskazuje w protokole posiedzenia sądowego. W tym przypadku określone okoliczności podlegają dowodzeniu na ogólnych zasadach. 5. Okoliczności przyznanych i potwierdzonych przez strony w trybie przewidzianym przez niniejszy artykuł w przypadku ich potwierdzenia przez sąd arbitrażowy nie kontroluje się przez niego w toku dalszego postępowania w sprawie”.

przyznanie przez jedną ze stron okoliczności, których strona przeciwna nie kwestionuje, zwalnia sąd z konieczności ich dowodzenia (art. 70 ust. 3 r.k.a.p.). Co więcej, okoliczności, których druga strona wprost nie kwestionuje lub brak zgody na takie okoliczności nie wynika wprost z innych okoliczności, również uznaje się za przyznane (art. 70 ust. 3¹ r.k.a.p.). Prawodawca wprowadził tym samym furtkę dla sądu arbitrażowego, przewidując możliwość nieuznania przez ten sąd za przyznane okoliczności, co do których istnieją podstawy do twierdzenia, że do przyznania ich przez jedną ze stron doszło w celu ukrycia określonych faktów lub pod wpływem podstępny, przemocy, groźby czy błędu, wobec czego takie okoliczności podlegają dowodzeniu na zasadach ogólnych.

Z drugiej strony Kodeks postępowania karnego nie przewiduje możliwości uznania przez sąd za przyznane okoliczności, co do których obie strony się zgadzają lub jedna ze stron ich nie kwestionowała, a zatem do pomyslenia jest sytuacja, w której na przykład sąd w procesie cywilnym ustalił okoliczności na podstawie faktów przyznanych przez strony, w związku z czym nie przeprowadził na te okoliczności żadnych dowodów. Zachodzi wówczas kolizja pomiędzy normą art. 85⁵⁵, 86⁵⁶, 88⁵⁷ a 90 r.k.p.k., która nie została w żaden sposób rozstrzygnięta przez prawodawcę.

---

⁵⁵ Art. 85. Dowodzenie: „Dowodzenie składa się z gromadzenia, kontroli i oceny dowodów w celach ustalenia okoliczności przewidzianych przez art. 73 niniejszego Kodeksu”.

⁵⁶ Art. 86. Gromadzenie dowodów: „1. Gromadzenie dowodów odbywa się w toku sądowego postępowania karnego przez prowadzącego dochodzenie, śledczego, prokuratora i sąd w drodze przeprowadzenia śledczych i innych procesowych czynności przewidzianych przez niniejszy Kodeks. 2. Podejrzany, oskarżony, a także pokrzywdzony, powód cywilny, strona pozwana i ich przedstawiciele są uprawnieni gromadzić i przedstawiać dokumenty pisemne i przedmioty w celu dołączenia ich do sprawy karnej w charakterze dowodów. 3. Obrońca jest uprawniony do gromadzenia dowodów w drodze: 1) uzyskania przedmiotów, dokumentów i innych informacji; 2) przepytania osób za ich zgodą; 3) żądania zaświadczeń, specyfikacji i innych dokumentów od organów władzy państwowej, organów samorządu terytorialnego, organizacji społecznych i organizacji, które są obowiązane przedstawiać wymagane dokumenty lub ich kopie”.

⁵⁷ Art. 88. Zasady oceny dowodów: „1. Każdy dowód podlega ocenie z punktu widzenia przydatności, dopuszczalności, wiarygodności, a wszystkie zebrane dowody łącznie – dostateczności do rozstrzygnięcia sprawy karnej. 2. W przypadkach wskazanych w art. 75 ust. 2 niniejszego Kodeksu sąd, prokurator, śledczy, prowadzący dochodzenie stwierdza niedopuszczalność dowodu”. Art. 75. Niedopuszczalność dowodów: „1. Dowody uzyskane z naruszeniem wymogów niniejszego Kodeksu są niedopuszczalne. Niedopuszczalne dowody nie mają mocy prawnej i nie mogą być podstawą zarzutu, a także wykorzystywane do dowodzenia jakichkolwiek okoliczności przewidzianych przez art. 73 niniejszego Kodeksu. 2. Za niedopuszczalne dowody uważa się: 1) wyjaśnienia podejrzanego, oskarżonego złożone w toku postępowania przedsądowego w sprawie

Po pierwsze należy zauważyć, że konflikt ten nie może być rozstrzygnięty na podstawie regulacji pozwalającej nie stosować prawa federalnego sprzecznego z Kodeksem postępowania karnego (art. 7 ust. 1 r.k.p.k.)⁵⁸ lub regulacji nakazującej podjęcie decyzji w oparciu o normy tego Kodeksu, kiedy prawo federalne lub inne akty normatywne są z nim niezgodne (art. 7 ust. 2 r.k.p.k.), przepisy dotyczące postępowania dowodowego w pozostałych procedurach (arbitrażowe, cywilne lub administracyjne) nie są bowiem sprzeczne ani niezgodne z tymi ujętymi w ustawie karnoprocesowej – są po prostu inne. Nawet gdyby uznać, że w jakiejś części przepisy te nie spełniają standardów ujętych w Kodeksie postępowania karnego, to nie można zapominać, że art. 7 ust. 1 i 2 r.k.p.k. dotyczy niestosowania prawa, a nie okoliczności ustalonych na podstawie prawa, które można byłoby uznać za sprzeczne lub niezgodne z procedurą karną.

Po drugie zauważyć trzeba, że art. 85, 86 i 88 r.k.p.k. stanowią o dowodzeniu i dowodach, natomiast art. 90 r.k.p.k. o okolicznościach, a zatem o faktach, które oparte były na jakichś dowodach. Skoro zaś sąd, stosując art. 90 r.k.p.k., jest związany okolicznościami prejudycjalnymi w sposób bezwzględny, to wydaje się, że na te okoliczności nie może przeprowadzić we własnym zakresie postępowania dowodowego, a w konsekwencji pozbawiony jest on możliwości oceny dowodów (art. 17 ust. 1 r.k.p.k.)⁵⁹. Powyższe powoduje, że do procesu karnego możliwe jest pośrednio wprowadzenie tylnymi drzwiami okoliczności, co do których nie przeprowadzono postępowania dowodowego. Mając powyższe na uwadze, należy uznać, że konieczna jest zmiana art. 90 r.k.p.k. w ten sposób, by wykluczała z zakresu zastosowania tego przepisu okoliczności prejudycjalne

---

karnej podczas nieobecności obrońcy, włączając w to przypadki odmowy skorzystania z pomocy obrońcy i niepotwierdzone przez podejrzanego, oskarżonego w sądzie; 2) zeznania pokrzywdzonego, świadka oparte o domysły, przypuszczenia, ze słuchu, a także zeznania pokrzywdzonego, świadka, który nie może wskazać źródła swojej wiedzy; 3) inne dowody uzyskane z naruszeniem wymogów niniejszego Kodeksu”.

⁵⁸ Art. 7. Legalność przy postępowaniu w sprawie karnej: „1. Sąd, prokurator, śledczy, organ dochodzenia, naczelnik organu dochodzenia, naczelnik jednostki dochodzenia i prowadzący dochodzenie nie mają prawa do stosowania prawa federalnego sprzecznego z niniejszym Kodeksem. 2. Sąd, stwierdzając w toku postępowania w sprawie karnej niezgodność prawa federalnego lub innego aktu normatywnego z niniejszym Kodeksem, wydaje decyzję w oparciu o niniejszy Kodeks”.

⁵⁹ Art. 17. Swoboda oceny dowodów: „1. Sędzia, ława przysięgłych, a także prokurator, śledczy, prowadzący dochodzenie oceniają dowody na podstawie swojego wewnętrznego przekonania, którego podstawą jest całość dowodów w sprawie karnej, kierując się przy tym prawem i sumieniem. 2. Żadne dowody nie mają wcześniej ustalonej mocy”.

przyznane we wcześniejszym postępowaniu. Kwestia braku przeprowadzenia postępowania dowodowego lub przeprowadzenia go w okrojonym zakresie odnośnie do wyroków wydanych w trybie przewidzianym w art. 226⁹, 316 lub 317⁷ r.k.p.k. stała się podstawą nowelizacji art. 90 r.k.p.k., jednakże jak widać – ustawodawca nie zauważył takiego samego problemu w wyżej opisanej sytuacji.

Prejudycjalność rodzi ponadto zastrzeżenia w odniesieniu do zasady swobodnej oceny dowodów (art. 17 ust. 1 r.k.p.k.), jak również do zasady, zgodnie z którą żadne dowody nie mają z góry przewidzianej wartości dowodowej (art. 17 ust. 2 r.k.p.k.). W literaturze podkreśla się, że zasady te są ignorowane, jeśli w sprawie zachodzi prejudycjalność – i w tym zakresie w ogóle nie dochodzi do oceny dowodów, a zatem konflikt pomiędzy art. 17 i 90 r.k.p.k. rozstrzygany jest na korzyść tego drugiego⁶⁰. W zdecydowanej mniejszości są autorzy, którzy uważają, że w niezbędnych przypadkach sędzia jest nie tyle uprawniony, ile obowiązany zbadać informacje, które stały u źródeł ustalenia prejudycjalnych okoliczności, co nie oznacza, że prawomocne orzeczenie wydane we wcześniejszym postępowaniu przestaje wiązać⁶¹. Trzeba jednak zauważyć, że faktycznie nie dochodzi wówczas do oceny dowodów, ale pierwotną przyczyną takiego stanu rzeczy jest fakt, że przy zastosowaniu art. 90 r.k.p.k. w ogóle nie można prowadzić postępowania dowodowego zmierzającego do ustalenia czy potwierdzenia okoliczności prejudycjalnych, skutkiem czego nie tylko organy postępowania karnego, ale również strony tego postępowania są pozbawione takiej możliwości. W związku z powyższym nie jest możliwa również kontrola takich dowodów (art. 87 r.k.p.k.)⁶² czy ocena tych dowodów między innymi z punktu widzenia dopuszczalności (art. 88 r.k.p.k.), co w konsekwencji może prowadzić do niemożliwości wypełnienia funkcji procesu karnego (art. 6 r.k.p.k.)⁶³ oraz do naruszenia

⁶⁰ Zob. Я.О. Мотовиловкер, *Показания и объяснения обвиняемого как средство защиты в советском уголовном процессе*, Moskwa 1956, s. 117; Р.О. Искандуров, *О преюдициальном значении приговора*, „Советская юстиция” 1990, nr 22, s. 22; Д.М. Нурбаев, *Принцип...*, s. 198.

⁶¹ Zob. m.in. З.З. Зинатуллин, *Уголовно-процессуальное доказывание. Учебное пособие*, Іżewsk 1993, s. 74.

⁶² Art. 87. Kontrola dowodów: „Kontroli dowodów dokonuje prowadzący dochodzenie, śledczy, prokurator, sąd w drodze ich porównania z innymi dowodami w sprawie karnej, a także ustalenia ich źródeł, uzyskania innych dowodów potwierdzających lub zaprzeczających kontrolowanemu dowodowi”.

⁶³ Art. 6. Cel postępowania karnego: „1. Sądowe postępowanie karne ma na celu: 1) ochronę praw i interesów prawnych osób i organizacji, pokrzywdzonych przestępstwem; 2) ochronę osób od bezprawnego i nieuzasadnionego oskarżenia, osądzenia, ograniczenia

prawa do obrony (art. 16 r.k.p.k.)⁶⁴, jak również zasady kontradiktoryjności (art. 15 r.k.p.k.)⁶⁵. Jakkolwiek w Kodeksie postępowania karnego nie zawarto wprost zasady prawdy materialnej⁶⁶, to jednak zarówno w doktrynie, jak i w judykaturze podkreśla się, że ta zasada obowiązuje⁶⁷. W tym kontekście wyrokowanie na podstawie okoliczności prejudycjalnych może prowadzić do naruszenia także i tej zasady, nakazującej wszechstronne i obiektywne rozpoznanie sprawy⁶⁸. Co więcej, stosowanie art. 90 r.k.p.k. może również naruszać zasadę niezależności sędziowskiej, zgodnie z którą sędziowie

---

ich praw i swobód. 2. Ściganie karne i wymierzenie winnemu sprawiedliwej kary w takim samym stopniu stanowią cel sądowego postępowania karnego, co odmowa ścigania karnego osób niewinnych, zwolnienie ich z kary, rehabilitacja prawna każdego, kto bezzasadnie był poddany ściganiu karnemu”.

⁶⁴ Art. 16. Zapewnienie podejrzanemu i oskarżonemu prawa do obrony: „1. Podejrzanemu i oskarżonemu zapewnia się prawo do obrony, które mogą sprawować osobiście albo z pomocą obrońcy i (lub) przedstawiciela prawnego. 2. Sąd, prokurator, śledczy i prowadzący dochodzenie wyjaśniają podejrzanemu i oskarżonemu ich prawa oraz zapewniają im możliwość obrony wszelkimi niezabronionymi przez niniejszy Kodeks sposobami i środkami. 3. W przypadkach przewidzianych przez niniejszy Kodeks obowiązkowe uczestnictwo obrońcy i (lub) przedstawiciela prawnego podejrzanego lub obrońcy zapewnia się przez funkcjonariuszy publicznych prowadzących postępowanie w sprawie karnej. 4. W przypadkach przewidzianych przez niniejszy Kodeks lub inne prawo federalne podejrzanzy i oskarżony mogą korzystać z pomocy obrońcy bezpłatnie”.

⁶⁵ Art. 15. Kontradiktoryjność stron: „1. Sądowe postępowanie karne oparte jest na zasadzie kontradiktoryjności stron. 2. Funkcje oskarżenia, obrony i rozstrzygnięcia sprawy karnej są od siebie oddzielone i nie mogą być skupione w tym samym organie lub w tym samym funkcjonariuszu publicznym. 3. Sąd nie stanowi organu ścigania, nie występuje po stronie oskarżenia lub stronie obrony. Sąd stwarza niezbędne warunki do wykonania przez strony ich procesowych obowiązków i wypełniania przyznanych im praw. 4. Strony oskarżenia i obrony są równe w prawach przed sądem”.

⁶⁶ Zasada prawdy materialnej była zawarta w art. 20 k.p.k. RFSRR z 1960 r. Zob. art. 20. Wszechstronne, pełne i obiektywne zbadanie okoliczności sprawy: „Sąd, prokurator, śledczy i osoba prowadząca dochodzenie są obowiązani stosować wszystkie przewidziane przez prawo środki do wszechstronnego, pełnego i obiektywnego zbadania okoliczności sprawy, wykrycia okoliczności zarówno potwierdzających oskarżenie, jak i niewinniających oskarżonego, a także obciążających i łagodzących jego winę okoliczności. Sąd, prokurator, śledczy i osoba prowadząca dochodzenie nie mogą przenosić obowiązku dowodzenia na oskarżonego. Zakazuje się domagania się wyjaśnień oskarżonego w drodze przemocy, groźby i innych nielegalnych środków”.

⁶⁷ Zob. И.А. Пелих, *Критерии установления пределов доказывания в уголовном судопроизводстве*, „Актуальные вопросы борьбы с преступлениями” 2015, nr 3, s. 32; orzeczenie SK z 8 XII 2003 r., nr 18-П.

⁶⁸ Zob. Ю.В. Францифоров, *Цена истины в уголовно-процессуальном праве*, „Российский следователь” 2005, nr 11, s. 12; В.А. Азаров, Д.М. Нурбаев, *Преюдиция и внутреннее убеждения при установлении истины в уголовном судопроизводстве*, „Известия Алтайского государственного университета” 2013, nr 2, s. 79.

podlegają tylko Konstytucji i prawu federalnemu (art. 8¹ ust. 1 r.k.p.k.)⁶⁹, gdyż prejudycjalność nakazuje im także bezwzględne podleganie orzeczeniom innych sądów, co narusza interes wymiaru sprawiedliwości⁷⁰.

W powyższym zakresie budzi wątpliwości również zgodność art. 90 r.k.p.k. z Konstytucją, jednakże do tej pory żadna ze skarg dotycząca prejudycjalności nie została uwzględniona. Rosyjski prawodawca zdaje się zatem bardziej cenić dobro, jakim jest szybkość postępowania karnego oraz brak sprzeczności pomiędzy orzeczeniami różnych sądów, między innymi od zasady prawa do sądu czy prawa do obrony.

W tym miejscu na marginesie należy zauważyć, że w rosyjskim ustawodawstwie prejudycjalność została przewidziana także w Kodeksie postępowania cywilnego z dn. 14 listopada 2002 r.⁷¹ oraz w Kodeksie postępowania arbitrażowego. W pierwszej z ustaw – w art. 61 r.k.p.c.⁷², zatytułowanym „Podstawy do zwolnienia od dowodzenia”, zawarto prejudycjalność okoliczności wcześniej ustalonych prawomocnym postanowieniem wydanym w postępowaniu cywilnym, których się nie dowodzi i które nie podlegają kwestionowaniu przy rozpatrzeniu innej sprawy, w której uczestniczyły te same osoby (ust. 2), oraz prejudycjalność okoliczności zawartych w prawomocnej decyzji sądu arbitrażowego, stanowiąc, że okoliczności te również nie podlegają dowodzeniu i kwestionowaniu, jeśli strony uczestniczyły w tej

---

⁶⁹ Art. 8¹. Niezależność sędziów: „1. Przy sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych sędziowie są niezależni i podlegają tylko Konstytucji Federacji Rosyjskiej i prawo federalnemu”.

⁷⁰ Zob. O.B. Левченко, *Преюдиция в уголовно-процессуальном праве*, „Вестник ОГУ” 2010, nr 3, s. 87.

⁷¹ „Российская газета – Федеральный выпуск” z dn. 20 XI 2002 r., nr 3088, dalej: „r.k.p.c.”

⁷² Art. 61. Podstawy do zwolnienia od dowodzenia: „1. Okoliczności uznane przez sąd za powszechnie znane nie wymagają dowodzenia. 2. Okoliczności ustalone przez prawomocne postanowienie sądowe we wcześniej rozpatrywanej sprawie są wiążące dla sądu. Okoliczności te nie podlegają na nowo dowodzeniu i nie podlegają kwestionowaniu przy rozpatrzeniu innej sprawy, w której uczestniczą te same osoby. 3. Przy rozpatrzeniu sprawy cywilnej okoliczności ustalone przez prawomocną decyzję sądu arbitrażowego nie mogą być dowodzone i kwestionowane przez osoby, które uczestniczyły w sprawie, która była wcześniej rozpatrywana przez sąd arbitrażowy. 4. Prawomocny wyrok sądu w sprawie karnej jest wiążący dla sądu rozpatrującego sprawę dotyczącą cywilnoprawnych skutków działań osoby, w stosunku do której wydano wyrok sądu w kwestii, czy miały miejsce te działania i czy zostały one dokonane przez daną osobę. 5. Okoliczności potwierdzone przez notariusza przy dokonywaniu czynności notarialnych nie wymagają dowodu, jeżeli autentyczność notarialnie sporządzonego dokumentu nie została obalona w trybie określonym w art. 186 niniejszego Kodeksu lub nie ustalono istotnego naruszenia trybu dokonywania czynności notarialnych”.

sprawie⁷³. Podobne uregulowania znajdują się w art. 69 r.k.a.p.⁷⁴ W przeciwieństwie zatem do Kodeksu postępowania karnego wyżej wymienione ustawy wprost stanowią, że okoliczności prejudycjalne nie podlegają dowodzeniu, zatem *a contrario* można by twierdzić, że brak takiego przepisu w art. 90 r.k.p.k. świadczy o możliwości dowodzenia takich okoliczności w procesie karnym. Jednakże fakt usunięcia z treści tego przepisu sformułowania „bez dodatkowej kontroli” jednoznacznie wskazuje na to, że okoliczności takich dowodzić nie można.

W literaturze można spotkać się z propozycją rozwiązania powyższej sytuacji w ten sposób, że jeśli dochodzi do równoczesnego toczenia się postępowania karnego i cywilnego w odniesieniu do tych samych okoliczności, to wówczas należałoby przewidzieć możliwość zawieszenia postępowania cywilnego do czasu rozstrzygnięcia przedmiotu procesu karnego⁷⁵. Jednakże pomysł ten jest o tyle nieuzasadniony, że – po pierwsze – w takich przypadkach nie można mieć pewności, że postępowanie cywilne zakończyłoby się wcześniej niż karne, a zatem że to okoliczności ustalone w tym postępowaniu byłyby prejudycjalne w stosunku do procesu karnego, a nie na odwrót. Po drugie kwestia jednoczesności tych postępowań nie zawsze zależałaby od woli stron, gdyż w sprawach z oskarżenia publicznego to organy postępowania przygotowawczego mają kompetencję do wszczęcia takich postępowań.

⁷³ Co do okoliczności wcześniej ustalonych w postępowaniu karnym sąd w postępowaniu cywilnym jest związany prawomocnym wyrokiem tylko w zakresie tego, czy miały miejsce określone działania i czy zostały one popełnione przez określoną osobę (art. 61 ust. 4 r.k.p.c.).

⁷⁴ Art. 69. Podstawy do zwolnienia od dowodzenia: „1. Okoliczności sprawy uznane przez sąd arbitrażowy za powszechnie znane nie wymagają dowodzenia. 2. Okoliczności ustalonych przez prawomocny akt sądu arbitrażowego we wcześniej rozpatrywanej sprawie nie dowodzi się w innej nowo rozpatrywanej przez sąd arbitrażowy sprawie, w której uczestniczą te same osoby. 3. Prawomocna decyzja sądu powszechnego we wcześniej rozpatrywanej sprawie cywilnej jest wiążąca dla sądu arbitrażowego rozpatrującego sprawę w kwestii okoliczności ustalonych decyzją sądu powszechnego i dotyczących osób uczestniczących w sprawie. 4. Prawomocny wyrok sądu w sprawie karnej jest wiążący dla sądu arbitrażowego w kwestii, czy miały miejsce dane działania i czy zostały one dokonane przez daną osobę. 5. Okoliczności potwierdzone przez notariusza przy dokonywaniu czynności notarialnych nie wymagają dowodu, jeżeli autentyczność notarialnie sporządzonego dokumentu nie została obalona w trybie określonym w art. 161 niniejszego Kodeksu lub jeśli akt notarialny nie został uchylony w trybie przewidzianym przez przepisy postępowania cywilnego dotyczące rozpatrzenia wniosków o dokonanych czynnościach notarialnych lub odmowie ich dokonania”.

⁷⁵ Zob. А.С. Березин, *Преюдиция...*, s. 186; П.А. Скобликов, *Арбитражный и уголовный процессы: коллизии в сфере доказывания и пути их преодоления*, Moskwa 2008, s. 17.

Po trzecie propozycja ta rozwiązuje problem tylko wtedy, gdy sprawy są prowadzone równocześnie, a poza swoim zakresem pozostawia sytuacje, w których już istnieje prawomocne orzeczenie pochodzące z innego rodzaju postępowania niż karne.

Wobec powyższego należy stwierdzić, że bezwzględny charakter art. 90 r.k.p.k. prowadzi do tego, że wyrok w procesie karnym wydany jest nie na podstawie dowodów, z którymi sąd zetknął się bezpośrednio. W postanowieniu Sądu Konstytucyjnego z 21 grudnia 2011 r. stwierdzającym zgodność z ustawą zasadniczą wyżej wymienionego przepisu niestety nie zwrócono uwagi na odmiennność postępowania dowodowego w procesie karnym, cywilnym, arbitrażowym i administracyjnym oraz na dalekosiężne skutki z tym związane. O ile uzasadnione jest wprowadzenie regulacji, zgodnie z którą okoliczności wcześniej ustalone w postępowaniu karnym wiążą sąd w późniejszym procesie karnym ze względu na te same środki dowodowe oraz zasady dowodzenia, o tyle pozbawione wyjątków opieranie się przez sąd w procesie karnym na okolicznościach prejudycjalnych pochodzących z odmiennych rodzajów postępowań może prowadzić do wydawania niesprawiedliwych wyroków. W związku z tym należy postulować zmianę omawianego uregulowania w ten sposób, by w zakresie okoliczności ustalonych we wcześniejszym postępowaniu karnym były one bezwzględnie wiążące dla prokuratora, śledczego, prowadzącego dochodzenie i sądu, a w zakresie okoliczności z wcześniejszego postępowania cywilnego, arbitrażowego lub administracyjnego były wiążące dla wyżej wymienionych organów, jeśli w postępowaniu sądowym strona nie wniosła o przeprowadzenie dowodu na te okoliczności, a w postępowaniu przygotowawczym nie wniosła o to strona lub przeprowadzenia dowodów na te okoliczności nie przeprowadził z urzędu prokurator, śledczy czy prowadzący dochodzenie. Redakcja art. 90 r.k.p.k. sprzed 29 grudnia 2009 r. zawierała wyrażenie „bez dodatkowej kontroli”, które było o tyle niewłaściwe, że to wyżej wymienione organy z urzędu mogły doprowadzić do kontroli okoliczności prejudycjalnych.

O ile uprawnienie takie jest uzasadnione dla organów postępowania przygotowawczego, gdyż to one prowadzą to postępowanie, a zatem taka kompetencja jest niezbędna, by móc nadać właściwy bieg postępowaniu, o tyle w rękach sądu mogłaby ona naruszać zasadę kontryktoryjności (art. 15 r.k.p.k.). Jakkolwiek względna prejudycjalność odnośnie do postępowania cywilnego, arbitrażowego i administracyjnego mogłaby w rzeczywistości prowadzić do zaniku wiązania wcześniej ustalonymi okolicznościami, gdyż sąd byłby zmuszony do przeprowadzenia dowodów na te okoliczności, a zarazem w postępowaniu sądowym strona, na której niekorzyść zostały ustalone te

okoliczności, wnosiłaby o dodatkowe postępowanie dowodowe, to jednak wydaje się, że większą wartość przejawia zasada prawdy materialnej, prawo do sądu oraz prawo do obrony niż jednolitość orzecznictwa (choć aktualnie na odmiennym stanowisku stoi prawodawca i Sąd Konstytucyjny).

3.3. Prawomocny wyrok albo inna prawomocna decyzja sądu

Odnosnie do rodzaju orzeczeń, w których ustalono okoliczności prejudycjalne, ustawodawca, stanowiąc w art. 90 r.k.p.k., że ma to być: „prawomocny wyrok, z wyjątkiem wyroku wydanego przez sąd na podstawie art. 226⁹, 316 lub 317⁷ niniejszego Kodeksu, albo inna prawomocna decyzja sądu”, objął zakresem zastosowania prejudycjalności wszystkie możliwe judykaty⁷⁶. Jednocześnie nie wiadomo, w jaki sposób te orzeczenia mają „pojawić się” w procesie karnym. Jak już wyżej przedstawiono – okoliczności prejudycjalne nie podlegają dowodzeniu.

W tym kontekście rodzi się pytanie: czy orzeczenia zawierające te okoliczności należy wprowadzić do postępowania jako dowód? Z jednej strony można potraktować taki judykat jako dowód – inny dokument, o którym mowa

---

⁷⁶ Jeżeli chodzi o moc wiążącą samych orzeczeń, to w ustawodawstwie przewidziano, że prawomocne orzeczenia, wyroki, postanowienia sądowe są wiążące dla wszystkich organów władzy państwowej, organów samorządu terytorialnego, innych organów, organizacji, funkcjonariuszy publicznych, osób prawnych i obywateli i podlegają wykonaniu na całym terytorium Federacji Rosyjskiej (zob. m.in. art. 13 ust. 2 r.k.p.c., art. 16 ust. 1 r.k.a.p., art. 392 ust. 1 r.k.p.k.). Zob. art. 13 r.k.p.c. Moc wiążąca postanowień sądowych: „1. Sądy wydają postanowienia sądowe w formie nakazów sądowych, decyzji sądu, orzeczeń sądów, postanowień prezydium sądu nadzorczej instancji. 2. Prawomocne postanowienia sądowe, a także oparte na prawie rozporządzenia, wymogi, zalecenia, wezwania i odezwy sądów są wiążące dla wszystkich bez wyjątku organów władzy państwowej, organów samorządu terytorialnego, organizacji społecznych, funkcjonariuszy publicznych, obywateli, organizacji i podlegają ściślemu wykonaniu na całym terytorium Federacji Rosyjskiej. 3. Niewykonanie postanowienia sądowego, jak również inny przejaw lekceważenia sądu pociąga za sobą odpowiedzialność przewidzianą w prawie federalnym. 4. Moc wiążąca postanowień sądowych nie pozbawia prawa zainteresowanych osób, które wcześniej nie uczestniczyły w sprawie, do zwrócenia się do sądu, jeśli przez wydane postanowienie sądowe narusza się ich prawa i interesy prawne. 5. Uznawanie i wykonywanie na terytorium Federacji Rosyjskiej decyzji sądów zagranicznych, zagranicznych sądów polubownych (arbitrażowych) określone są przez umowy międzynarodowe Federacji Rosyjskiej i niniejszy Kodeks”. Artykuł 16 r.k.a.p. Moc wiążąca aktów sądowych: „1. Prawomocne akty sądu arbitrażowego są wiążące dla wszystkich organów władzy państwowej, organów samorządu terytorialnego, innych organów, organizacji, funkcjonariuszy publicznych i obywateli i podlegają wykonaniu na całym terytorium Federacji Rosyjskiej”.

w art. 74 ust. 2 pkt 6 r.k.p.k.⁷⁷ Jednakże piśmiennictwo wskazujące na takie rozwiązanie pochodzi sprzed 2009 r.⁷⁸, a zatem z okresu, kiedy prejudycjalność była względna, w związku z czym obecnie nie można już podtrzymać takiego stanowiska – tym bardziej, jeśli weźmie się pod uwagę definicję dowodu jako powzięcia informacji, na podstawie których prowadzący dochodzenie, śledczy, prokurator, sąd ustanawiają okoliczności podlegające dowodzeniu, które mają znaczenie dla sprawy (art. 74 ust. 1 r.k.p.k.)⁷⁹. Trudno zatem wyobrazić sobie sytuację, w której wyrok stanowi dowód, gdyż okoliczności nim objęte mają charakter prejudycjalny, ale z drugiej strony nie można dokonać oceny takiego „dowodu”.

Skoro tak, to orzeczenia te muszą stanowić coś innego niż dowód. W związku z tym A.P. Gorielikowa zaproponowała zakwalifikowanie ich jako „akta sprawy karnej” (które nie posiadają swojej definicji), wskazując, że nie wszystkie akta sprawy karnej stanowią dowody, ponieważ wyrok to „dokument, który zostaje wydany na podstawie dowodów, lecz sam dowodem nie jest”⁸⁰. Jednocześnie – powołując się na orzeczenie Plenum Sądu Najwyższego z 19 grudnia 2003 r.⁸¹, w którym rozróżniono pojęcia takie jak „dowody” i „okoliczności, których nie potrzeba dowodzić” – autorka dodała, że jeśli w sprawie pojawiają się okoliczności, których nie trzeba dowodzić, to wyrok zawierający takie okoliczności nie stanowi dowodu⁸².

⁷⁷ Art. 74. Dowody: „1. Dowody w sprawie karnej stanowią jakiegokolwiek informacje, na podstawie których sąd, prokurator, śledczy, prowadzący dochodzenie w trybie określonym przez niniejszy Kodeks ustala istnienie lub brak okoliczności podlegających dowodzeniu przy postępowaniu w sprawie karnej, a także innych okoliczności mających znaczenie dla sprawy karnej. 2. Jako dowody dopuszcza się: 1) wyjaśnienia podejrzanego, oskarżonego; 2) zeznania pokrzywdzonego, świadka; 3) opinię i zeznania eksperta; 3¹) opinię i zeznania specjalisty; 4) dowody rzeczowe; 5) protokoły czynności śledczych i sądowych; 6) inne dokumenty”.

⁷⁸ Na takim stanowisku stoją: У.М. Юсубова, *Преюдиции в советском уголовном процессе, автореф. дис. ... канд. наук*, Moskwa 1979, s. 19; О.В. Левченко, *Общезвестные, преюдициально установленные и законом презюмируемые факты и особенности их использования в уголовно-процессуальном доказывании по уголовным делам: автореф. дис. ... канд. наук*, Kazań 1994, s. 12; Е.Г. Малых, *Проблема преюдиции в гражданском и арбитражном процессе, дис. ... канд. наук*, Moskwa 2006, s. 166.

⁷⁹ Zob. В.А. Лазарева, *Проблемы доказывания в современном уголовном процессе России*, Samara 2007, s. 132; Л.Т. Ульянова, *Предмет доказывания и доказательств в уголовном процессе России*, Moskwa 2008, s. 105.

⁸⁰ А.П. Гореликова, w: *Теория уголовного процесса: презумпции и преюдиции*, red. Н.А. Колоколов, Moskwa 2012, s. 392.

⁸¹ Postanowienie Plenum SN z 19 XII 2003 r., nr 23.

⁸² Zob. А.П. Гореликова, w: *Теория...*, s. 393.

Powyższe rozwiązanie jest, co prawda, wygodne, ale nie rozwiewa wszystkich wątpliwości. W szczególności nie wiadomo, jakimi okolicznościami związany jest sąd w postępowaniu karnym. Wspomniano już wcześniej, że powinny to być okoliczności, które mają znaczenie dla takiego procesu, tj. te, które podlegałyby dowodzeniu (art. 73 r.k.p.k.)⁸³, gdyby to było możliwe. Nie należy jednak zapominać, że wyrok sądowy to nie tylko okoliczności faktyczne, ale także ocena prawna tych okoliczności. W tym kontekście pojawił się nawet pogląd, że dla sądu w postępowaniu karnym wiążące są także wywoły prawne zawarte we wcześniejszym orzeczeniu, w tym odnośnie do praw i obowiązków stron wynikających z tego orzeczenia⁸⁴. Niepewność w tym zakresie zakończył Sąd Konstytucyjny w postanowieniu z 21 grudnia 2011 r., uznając, że wiązanie dotyczy wyłącznie kwestii zdarzenia i czynności, o jakich orzekł we wcześniejszym postępowaniu sąd w procesie cywilnym, arbitrażowym, administracyjnym lub karnym, niewiążąca jest natomiast kwestia kwalifikacji prawnej określonego zdarzenia, gdyż tylko sąd w procesie karnym może dokonać takiej oceny⁸⁵. Rozstrzygnięcie to, ograniczając zakres wiązania, z pewnością chroni prawa i interesy stron, z drugiej strony stoi w sprzeczności z literalnym rozumieniem art. 90 r.k.p.k., który nie wyraża wiązania wyłącznie okolicznościami odnoszącymi się do zdarzenia i czynności. Ścisła wykładnia tego przepisu nie wytrzymuje ponadto krytyki przy porównaniu aktualnej treści tego uregulowania z wcześniejszymi – przed wejściem w życie Kodeksu postępowania karnego z 2001 r. we wszystkich aktach prawnych wprost wprowadzono taką formułę, zatem *a contrario* brak takiej formuły w obecnej ustawie karnoprocessowej nie może prowadzić do takich samych wniosków.

Jak już wyżej wspomniano, prawodawca w 2015 r. zdecydował się wprowadzić nowelizację art. 90 r.k.p.k., przewidując, że prokurator, śledczy, prowadzący dochodzenie oraz sąd nie będą związani okolicznościami, które zostały ustalone w wyroku wydanym przez sąd: w postępowaniu, w którym dochodzenie toczyło się w skróconej formie (art. 226⁹ r.k.p.k.); w postępowaniu, w którym podsądny złożył wniosek o wydanie wyroku bez przeprowadzania postępowania sądowego (art. 316 r.k.p.k.); jak również w postępowaniu, w którym zawarto z podsądnym przedsądowe porozumienie o współpracy (art. 317⁷ r.k.p.k.). Zmianę tę trzeba ocenić pozytywnie, z tym że należy postulować dodanie jeszcze jednego wyjątku, a mianowicie prawomocnego

⁸³ Zob. P.B. Шакитко, С.В. Фидельский, *Преюдиция...*, s. 43.

⁸⁴ Zob. М.Г. Авдюков, *Судебное решение*, Moskwa 1959, s. 164.

⁸⁵ Zob. В.В. Дубровин, *Преюдиция...*, s. 205.

wyroku, który został wydany w postępowaniu bez udziału oskarżonego (art. 247 ust. 5 r.k.p.k.)⁸⁶. Co prawda, możliwość wydania takiego wyroku przewidziano w wyjątkowych sytuacjach, a równocześnie wówczas zachodzi obrona obligatoryjna (art. 247 ust. 6 r.k.p.k.), to jednak ze względu na brak obrony materialnej okoliczności ustalone w takim procesie nie powinny wiązać w żadnym innym postępowaniu.

3.4. Zakres pojęciowy zwrotu „przy tym taki wyrok lub decyzja nie mogą przesądzać o winie osób wcześniej nieuczestniczących w rozpatrywanej sprawie karnej”

Powyższe uregulowanie jest o tyle niejasne, że *a contrario* wynika z niego, że orzeczenie zawierające okoliczności prejudycjalne może przesądzać o winie osób, które wcześniej uczestniczyły w postępowaniu karnym. Mogłoby to dotyczyć nie tylko oskarżonego, który korzystał z prawa do obrony we wcześniejszym procesie karnym, a zatem teoretycznie miał wówczas możliwość obrony swoich praw, ale *prima facie* może dotyczyć także świadka w takim postępowaniu, gdyż zgodnie z tytułem rozdz. 8 r.k.p.k., w którym znajduje się regulacja prawna dotycząca statusu świadka, jest on innym uczestnikiem postępowania. Taka wykładnia tej regulacji byłaby oczywiście irracjonalna, gdyż pozbawiałaby prawa do obrony osoby, która we wcześniejszym postępowaniu z takiego prawa skorzystać nie mogła ze względu na jej rolę procesową. Co więcej, doprowadziłoby to również do naruszenia

---

⁸⁶ Art. 247. Uczestnictwo podsądnego: „1. Sądowe postępowanie w sprawie karnej prowadzi się z obowiązkowym uczestnictwem podsądnego za wyjątkiem sytuacji przewidzianych w ust. 4 i 5 niniejszego artykułu. 2. W razie nieobecności podsądnego rozpatrzenie sprawy karnej powinno być odroczone. 3. Sąd jest uprawniony do doprowadzenia podsądnego, który nie stawił się bez usprawiedliwionej przyczyny, oraz zastosowania lub zmiany stosowanego środka przymusu. 4. Postępowanie sądowe w razie nieobecności podsądnego może być dopuszczalne w sytuacji, gdy w sprawie karnej o przestępstwo niewielkiej lub średniej ciężkości podsądny wnioskuje o przeprowadzenie sprawy karnej w jego nieobecności. 5. W wyjątkowych sytuacjach sądowe postępowanie w sprawach karnych o ciężkie i szczególnie ciężkie przestępstwa można prowadzić w nieobecności podsądnego, który znajduje się poza granicami Federacji Rosyjskiej i (lub) uchyla się od stawiennictwa w sądzie, jeśli osoba ta nie była pociągnięta do odpowiedzialności karnej na terytorium innego państwa w tej sprawie karnej. 6. Uczestnictwo obrońcy w postępowaniu sądowym prowadzonym zgodnie z ust. 5 niniejszego artykułu jest obowiązkowe. Obrońcę ustanawia podsądny. Podsądny może ustanowić kilku obrońców. W braku wyznaczenia obrońcy przez podsądnego sąd stosuje środki w celu wyznaczenia obrońcy”.

domniemania niewinności (art. 14 r.k.p.k.)⁸⁷. Jednak nie tylko w stosunku do świadka występują takie zastrzeżenia – są one tożsame z sytuacją osoby, która w pierwszym procesie miała status oskarżonego i jakkolwiek faktycznie miała uprzednio możliwość obrony, to jednak nie można pozbawiać jej obrony w kolejnym postępowaniu oraz przełamywać domniemania niewinności tylko i wyłącznie na podstawie okoliczności prejudycjalnych. I chociaż celem omawianego sformułowania było najprawdopodobniej podkreślenie, że prejudycjalność nie może służyć do przesądzania o winie osoby, która wcześniej nie miała statusu oskarżonego, to wydaje się, że uregulowanie to jest zbędne, gdyż taki wniosek wypływa z zasady domniemania niewinności.

3.5. Zmiana prawomocnego wyroku lub decyzji sądu zawierających okoliczności prejudycjalne

Jak wskazano w postanowieniu Sądu Konstytucyjnego z 21 grudnia 2011 r., jedynym sposobem, by „przezwyciężyć” okoliczności prejudycjalne, jest uchylenie prawomocnego wyroku lub decyzji sądu według stosownych procedur. Takie rozwiązanie nie rodzi większych problemów, jeśli postępowanie karne nadal się toczy – inaczej jest w przypadku, gdy zostanie wydany prawomocny wyrok w procesie karnym, zanim dojdzie do zmiany prejudycjalnego orzeczenia, a w konsekwencji do zmiany prejudycjalnych okoliczności, na których oparto ten wyrok.

Szczególną procedurę w tym zakresie przewiduje zarówno Kodeks postępowania cywilnego (art. 392 ust. 4 pkt 1)⁸⁸, jak i Kodeks postępowania

⁸⁷ Art. 14. Domniemanie niewinności: „1. Oskarżonego uważa się za niewinnego, dopóki jego wina w popełnieniu przestępstwa nie będzie udowodniona w przewidzianym przez niniejszy Kodeks trybie i ustalona prawomocnym wyrokiem sądu. 2. Podejrzany lub oskarżony nie jest obowiązany do dowodzenia swojej niewinności. Ciężar dowodu oskarżenia i obalenia dowodów przedstawionych w obronie podejrzanego lub oskarżonego spoczywa na stronie oskarżycielskiej. 3. Wszystkie wątpliwości co do winy oskarżonego, które nie mogą być rozstrzygnięte w trybie przewidzianym przez niniejszy Kodeks, interpretuje się na korzyść oskarżonego. 4. Wyrok skazujący nie może opierać się na przypuszczeniach”.

⁸⁸ Art. 392. Podstawy do rewizji prawomocnych postanowień sądowych (ze względu na nowo ujawnione lub nowe okoliczności): „1. Prawomocne postanowienia sądowe mogą być poddane rewizji ze względu na nowo ujawnione lub nowe okoliczności. 2. Podstawy do rewizji prawomocnych postanowień sądowych stanowią: 1) nowo ujawnione okoliczności – wskazane w ust. 3 niniejszego artykułu i występujące w chwili wydania postanowienia sądowego istotne dla sprawy okoliczności; 2) nowe okoliczności – wskazane w ust. 4 niniejszego artykułu okoliczności, które pojawiły się po wydaniu postanowienia sądowego i które mają istotne znaczenie dla prawidłowego rozstrzygnięcia

arbitrażowego (art. 311 ust. 3 pkt 1)⁸⁹, stanowiąc, że uchylenie judykatu, który był podstawą wydania prawomocnego orzeczenia w procesie cywilnym albo arbitrażowym, może być przyczyną wznowienia procesu, w którym wydano decyzję w oparciu o uchylone orzeczenie.

Tożsamej regulacji nie zawiera Kodeks postępowania karnego Federacji Rosyjskiej, w szczególności nie można zastosować żadnej z przesłanek ujętych w art. 413 ust. 4 r.k.p.k. określających podstawy do wznowienia postępowania ze względu na nowe okoliczności, gdyż dotyczą one jedynie stwierdzenia niezgodności prawa, na którym się oparto, z Konstytucją lub naruszenia Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności⁹⁰. Jeśli zaś idzie o możliwość wznowienia postępowania wobec ujawnienia okoliczności istniejących w chwili wydawania wyroku lub innej sądowej decyzji, które nie były znane sądowi (art. 413 ust. 1 pkt 1 r.k.p.k.)⁹¹, to oczy-

---

sprawy. [...] 4. Nowe okoliczności obejmują: 1) uchylenie sądowego postanowienia sądu powszechnego lub sądu arbitrażowego albo postanowienia organu państwowego lub organu samorządu terytorialnego, które posłużyły jako podstawa do wydania postanowienia sądowego w danej sprawie”.

⁸⁹ Art. 311. Podstawy do rewizji prawomocnych sądowych aktów ze względu na nowe lub nowo ujawnione okoliczności: „1. Podstawy do rewizji prawomocnych sądowych aktów na zasadach niniejszego artykułu stanowią: 1) nowo ujawnione okoliczności – wskazane w ust. 2 niniejszego artykułu i występujące w chwili wydania sądowego aktu okoliczności w sprawie; 2) nowe okoliczności – wskazane w ust. 3 niniejszego artykułu okoliczności, które pojawiły się po wydaniu sądowego aktu i które mają istotne znaczenie dla prawidłowego rozstrzygnięcia okoliczności sprawy. [...] 3. Nowe okoliczności obejmują: 1) uchylenie sądowego aktu sądu arbitrażowego lub sądu powszechnego albo postanowienia innego organu, które posłużyły jako podstawa do wydania aktu sądowego w danej sprawie”.

⁹⁰ „Собрание законодательства Российской Федерации” z dn. 8 I 2001 r., nr 2, poz. 163.

⁹¹ Art. 413. Podstawy wznowienia postępowania w sprawie karnej ze względu na nowe lub nowo ujawnione okoliczności: „1. Prawomocny wyrok sądu, orzeczenie i postanowienie sądu mogą być uchylone i postępowanie w sprawie karnej wznowione ze względu na nowe lub nowo ujawnione okoliczności. 2. Podstawy wznowienia postępowania w sprawie karnej w trybie przewidzianym przez niniejszy rozdział stanowią: 1) nowo ujawnione okoliczności – wskazane w ust. 3 niniejszego artykułu okoliczności, które występowały w chwili uprawomocnienia się wyroku lub innej decyzji sądowej, ale nie były znane sądowi; 2) nowe okoliczności – wskazane w ust. 4 niniejszego artykułu okoliczności nieznanne sądowi w chwili wydawania decyzji sądowej wyłączające przestępczość i karalność czynu lub potwierdzające wystąpienie w okresie rozpatrywania sprawy karnej przez sąd lub po wydaniu decyzji sądowej nowych społecznie szkodliwych skutków zarzucanego oskarżonemu czynu, stanowiące podstawę do przedstawienia mu zarzutu o popełnienie cięższego przestępstwa. 3. Nowo ujawnione okoliczności stanowią: 1) ustalone prawomocnym wyrokiem sądu oczywisty fałsz zeznań pokrzywdzonego lub świadka, opinii eksperta, jak również fałsz dowodów rzeczowych, protokołów

wiecie takiej okoliczności nie może stanowić uchylenie prejudycjalnego orzeczenia, gdyż doszło do niego już po wyrokowaniu. W tym kontekście można by co najwyżej rozważyć podstawę wznowieniową opisaną w art. 413 ust. 3 pkt 1 r.k.p.k., dotyczącą ustalenia przez prawomocny wyrok sądu oczywistego fałszu zeznań pokrzywdzonego lub świadka, opinii eksperta, jak również fałszu dowodów rzeczowych, protokołów czynności śledczych i sądowych oraz innych dokumentów lub oczywiście błędnego tłumaczenia, które pociągnęły za sobą wydanie niezgodnego z prawem, nieuzasadnionego lub niesprawiedliwego wyroku, wydanie niezgodnego z prawem lub nieuzasadnionego orzeczenia lub postanowienia.

Nawet gdyby faktycznie okoliczności te ustalono w oparciu o fałszywe przesłanki (dowody), o których mowa w wyżej wymienionym przepisie w orzeczeniu prejudycjalnym, a następnie okoliczności te stały się podstawą decyzji sądu w procesie karnym wobec bezwzględniego charakteru art. 90 r.k.p.k., to biorąc pod uwagę fakt, że okoliczności prejudycjalne nie podlegają dowodzeniu, fałszywe przesłanki (dowody) nie były podstawą wydania wyroku

---

czynności śledczych i sądowych i innych dokumentów lub oczywiście błędne tłumaczenie, które pociągnęły za sobą wydanie niezgodnego z prawem, nieuzasadnionego lub niesprawiedliwego wyroku, wydanie niezgodnego z prawem lub nieuzasadnionego orzeczenia lub postanowienia; 2) ustalone prawomocnym wyrokiem sądu przestępne działania prowadzącego dochodzenie, śledczego lub prokuratora, które pociągnęły za sobą wydanie niezgodnego z prawem, nieuzasadnionego lub niesprawiedliwego wyroku, wydanie niezgodnego z prawem lub nieuzasadnionego orzeczenia lub postanowienia; 3) ustalone prawomocnym wyrokiem sądu przestępne działania sędziego, dokonane przez niego przy rozpatrywaniu danej sprawy karnej. 4. Nowe okoliczności stanowią: 1) uznanie przez Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej prawa zastosowanego przez sąd w danej sprawie karnej za niezgodne z Konstytucją Federacji Rosyjskiej; 2) stwierdzenie przez Europejski Trybunał Praw Człowieka naruszenia postanowień Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności przy rozpatrzeniu przez sąd Federacji Rosyjskiej danej sprawy karnej związanego z: a) zastosowaniem prawa federalnego niezgodnego z postanowieniami Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności; b) innymi naruszeniami postanowień Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności; 2¹) wystąpienie w okresie rozpatrzenia sprawy karnej przez sąd lub po wydaniu decyzji sądowej nowych społecznie szkodliwych skutków zarzucanego oskarżonemu czynu, które stanowią podstawę do przedstawienia mu zarzutu popełnienia cięższego przestępstwa; 3) inne nowe okoliczności. 5. Okoliczności wskazane w ust. 3 niniejszego artykułu mogą być ustalone oprócz wyroku przez orzeczenie lub postanowienie sądu, postanowienie śledczego lub prowadzącego dochodzenie o umorzeniu sprawy karnej dotyczące przedawnienia karalności, wskutek aktu o amnestii lub innego prawa łaski, w związku ze śmiercią oskarżonego lub nieosiągnięciem przez sprawcę wieku, od którego następuje odpowiedzialność karna”.

w postępowaniu karnym, lecz tylko we wcześniejszym procesie, wobec czego wydaje się, że najpierw należałoby doprowadzić do rewizji prejudycjalnego judykatu, a następnie do wznowienia procesu karnego. Jednakże – jak już wyżej wskazano – Kodeks postępowania karnego nie przewiduje procedury wznowieniowej w przypadku uchylenia orzeczenia zawierającego prejudycjalne okoliczności, zatem to rozwiązanie jest nierealizowalne.

Jedynym zatem wyjściem z sytuacji jest uznanie, że przesłanki opisane w art. 413 ust. 3 pkt 1 r.k.p.k. mogą stanowić podstawę do wznowienia postępowania karnego, choć wprost w orzeczeniu nie oparto się na sfałszowanych dowodach, tylko na okolicznościach z nich wynikających. Właśnie na takim stanowisku stanął Sąd Konstytucyjny w postanowieniu z 21 grudnia 2011 r. – „stosowną procedurą” w rozumieniu tego Sądu jest właśnie art. 413 ust. 3 pkt 1 r.k.p.k. Niestety, poza wskazaniem tego rozwiązania Sąd nie umotywował swojego poglądu, w szczególności nie odniósł się do wyżej wymienionych zastrzeżeń, co można uzasadniać chęcią przewidzenia jakiegokolwiek możliwości wyjścia z dość skomplikowanej sytuacji wynikającej z bezwzględności stosowania art. 90 r.k.p.k. Gdyby bowiem sąd stwierdził, że z powodu braku oparcia się na sfałszowanych dowodach, a jedynie na okolicznościach prejudycjalnych, nie aktualizuje się przesłanka ujęta w art. 413 ust. 3 pkt 1 r.k.p.k., to w rzeczywistości pozbawiłby strony w procesie karnym uprawnienia do uchylenia takiego orzeczenia. Nie należy jednak zapominać, że również wyżej wymieniony przepis może okazać się nieskuteczny – w sytuacji, gdy doszło do przedawnienia karalności czynu związanego z fałszowaniem dowodów lub gdy oskarżony zmarł. Wówczas faktycznie, z przyczyn od siebie zupełnie niezależnych, strona nie mogłaby doprowadzić do wzruszenia orzeczenia w procesie karnym.

W związku z powyższym należy opowiedzieć się za jak najszybszym wprowadzeniem do Kodeksu postępowania karnego tożsamyh regulacji, jakie przewidziano w art. 392 ust. 4 pkt 1 r.k.p.c. i art. 311 ust. 3 pkt 1 r.k.a.p.

4. Postulaty *de lege ferenda*

Mając powyższe na uwadze, należy zaproponować nową treść art. 90 r.k.p.k., która pozwalałaby na prowadzenie postępowania dowodowego na zasadach przewidzianych w Kodeksie postępowania karnego, kiedy mamy do czynienia z okolicznościami prejudycjalnymi ustalonymi w odmiennych rodzajach postępowań niż karne, oraz która usuwałaby dotychczasowe niejasności:

Okoliczności ustalone w prawomocnym wyroku, z wyjątkiem wyroku wydanego na podstawie art. 226⁹, 247 ust. 5, 316 lub 317⁷ niniejszego Kodeksu albo innej prawomocnej decyzji sądu, ustalone w ramach postępowania karnego, są wiążące dla sądu, prokuratora, śledczego, prowadzącego dochodzenie bez dodatkowej kontroli. Okoliczności ustalone w prawomocnym wyroku albo innej prawomocnej decyzji sądu ustalone w ramach postępowania cywilnego, arbitrażowego lub administracyjnego są wiążące dla sądu, prokuratora, śledczego, prowadzącego dochodzenie bez dodatkowej kontroli, chyba że w postępowaniu sądowym wniesie o to strona, a w postępowaniu przygotowawczym wniesie o to strona lub kontroli takiej dokona z urzędu prokurator, śledczy, prowadzący dochodzenie.

Takie uregulowanie pozwoli zagwarantować między innymi prawo do sądu, prawo do obrony oraz domniemanie niewinności, zachować niezależność sędziego, jak również będzie prowadzić do ustalenia prawdy materialnej w procesie. Jakkolwiek przepis ten nie przyczyni się do szybkiego zakończenia postępowania i może prowadzić do ustalenia wzajemnie sprzecznych okoliczności w wyrokach różnych sądów, to wydaje się, że powyższe wartości są cenniejsze niż jednolitość orzecznictwa. Dotychczasowe rozumienie prejudycjalności w judykatach Sądu Konstytucyjnego nakłada na strony postępowania zbyt duży ciężar, wymagając, żeby w celu uniknięcia związania okolicznościami prejudycjalnymi doprowadziły do wszczęcia postępowania karnego wobec osoby, która posłużyła się sfałszowanymi dowodami w prejudycjalnym orzeczeniu.

Propozycja ta jednak może okazać się skuteczna w niewielkiej liczbie przypadków i nie odnosi się chociażby do sytuacji, gdy okoliczności prejudycjalne zostały ustalone w sposób niezależny od strony (na przykład strona nie brała udziału we wcześniejszym postępowaniu) lub zostały oparte na okolicznościach przyznanych przez strony.

5. Prejudycjalność a samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego. Analiza na tle polskiego porządku prawnego

W rosyjskich regulacjach karnoprosesowych próżno szukać wyrażonej *expressis verbis* zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego. Brak wyraźnej normy prawnej zdaje się powodować, że w rosyjskich językach prawnym i prawniczym nie występuje odpowiednik zasady, która w polskim porządku prawnym nazywana jest zasadą samodzielności jurysdykcyjnej sądu. Znamionym przy tym jest, że problematyka prejudycjalności w rosyjskiej literaturze nie jest omawiana w związku z kwestią samodzielnego

rozstrzygania zagadnień należących do kognicji sądu karnego, lecz w związku z materia dowodzenia⁹², co wydaje się naturalną konsekwencją tego, że art. 90 r.k.p.k. znajduje się w rozdziale dotyczącym dowodzenia. W braku rosyjskiej definicji na potrzeby niniejszego opracowania za P. Hofmańskim zostanie przyjęte, że samodzielność jurysdykcyjna to „przysługująca sądowi niezależność od decyzji podjętych przez inne podmioty, odnoszące się do rozstrzygania kwestii należących do jego kognicji”⁹³.

Spoglądając na historyczny rozwój analizowanych instytucji, wskazać należy, że ustawa o sądowym postępowaniu karnym z 1864 r. obowiązywała na polskich ziemiach zaboru rosyjskiego, a co za tym idzie – również art. 29, o którym była wcześniej mowa. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości Komisja Kodyfikacyjna Prawa Karnego zaproponowała nową treść regulacji w zakresie prejudycjalności, postulując wprowadzenie przepisu w następującym brzmieniu: „Sąd karny przy ustalaniu winy sam rozpoznaje pytania z dziedziny prawa cywilnego lub administracyjnego i nie jest związany wydanym już w tym przedmiocie orzeczeniem innego sądu lub urzędu”⁹⁴. W odniesieniu do braku związania co do winy oskarżonego projekt ten powielał rozwiązania zawarte w art. 29 u.s.p.k., art. 12 k.p.k. RFSRR z 1922 r. oraz art. 12 k.p.k. RFSRR z 1923 r. Jednakże na gruncie polskiego Kodeksu postępowania karnego z 19 marca 1928 r.⁹⁵ odstąpiono od tej koncepcji, wprowadzając do ustawy zasadę samodzielności jurysdykcyjnej sądu w postępowaniu karnym⁹⁶. W przeciwieństwie zatem do art. 29 u.s.p.k., art. 12 k.p.k. RFSRR z 1922 r. oraz art. 12 k.p.k. RFSRR z 1923 r. zdecydowano się na unormowanie tej problematyki w oparciu o obowiązującą zasadę, a nie wyjątki od niej. Tym samym sąd był samodzielny w rozstrzyganiu kwestii należących do innych dziedzin prawa⁹⁷, mogąc zakwestionować

⁹² Tytułem przykładu można wskazać na podręczniki do procesu karnego: *Уголовный процесс: Учебник для вузов*, red. В.И. Радченко, Moskwa 2006, s. 235; *Уголовный процесс: учебник*, red. А.В. Смирнов, К.Б. Калиновский, Moskwa 2008, s. 178; *Уголовный процесс: учебник для бакалавриата юридических вузов*, red. О.И. Андреева, А.Д. Назаров, Н.Г. Стойко, А.Г. Тузов, Rostów nad Donem 2015, s. 118–119.

⁹³ P. Hofmański, *Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego*, Katowice 1988, s. 44.

⁹⁴ A. Mogilnicki, E. Rappaport, *Kodeks postępowania karnego. Motywy ustawodawcze*, Warszawa 1929, s. 20.

⁹⁵ Dz.U. 1928, nr 33, poz. 313, dalej: „k.p.k. z 1928 r.”

⁹⁶ Art. 6: „Sąd karny rozstrzyga samodzielnie wszelkie zagadnienia prawne, wynikające w toku postępowania, i nie jest związany orzeczeniem innego sądu lub urzędu”. Do dn. 12 IX 1950 r. regulacja ta była zawarta w art. 7 k.p.k.

⁹⁷ Zob. A. Mogilnicki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Kraków 1933, s. 23; P. Hofmański, *Samodzielność...*, s. 81 i n.; E. Pieniążek, *Prejudycjalność orzeczeń w procesie karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2005, nr 12, s. 89.

zgodność wcześniejszych ustaleń zawartych w prejudykacie z prawdą materialną⁹⁸. Choć w art. 6 k.p.k. z 1928 r. mowa była tylko o samodzielności w zakresie rozstrzygania zagadnień prawnych, to przyjmowano, że samodzielność ta dotyczy również ustaleń faktycznych, gdyż samodzielne rozstrzygnięcie zagadnień prawnych bez takiej samodzielności w odniesieniu do faktów byłoby rozwiązaniem nieracjonalnym⁹⁹. Jednocześnie powszechnie uznawano, że odstępstwem od powyższej reguły o charakterze pozaustawowym było związanie sądu konstytucyjnym rozstrzygnięciem innego podmiotu¹⁰⁰. W konsekwencji część doktryny stała na stanowisku, że wówczas prejudycjalny charakter miały również okoliczności faktyczne, które legły u podstaw prawomocnych rozstrzygnięć o charakterze konstytucyjnym, jednakże pogląd ten nie był jednolity. W szczególności warto zwrócić uwagę na zdanie S. Śliwińskiego, który stwierdził, że „sąd karny jest związany konstytucyjnym wyrokiem sądu cywilnego, lecz związanie to nie dotyczy ustaleń faktycznych, które legły u podstaw tego wyroku”¹⁰¹.

W kolejnym Kodeksie postępowania karnego – z 19 kwietnia 1969 r.¹⁰² – zrezygnowano z ustawowego uregulowania zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego, normując jedynie wyjątek od niej¹⁰³, o którym była

⁹⁸ Zob. A. Mogilnicki, E. Rappaport, *Kodeks...*, s. 23; O.M. Piaskowska, *Znaczenie...*, s. 105–107.

⁹⁹ Zob. L. Peiper, *Komentarz do kodeksu postępowania karnego*, Kraków 1933, s. 22; S. Śliwiński, *Wpływ wyroku cywilnego na wyrok karny*, „Polski Proces Cywilny” 1934, nr 2, s. 44; S. Kalinowski, M. Siewierski, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz wg stanu prawnego na 1 lipca 1960*, Warszawa 1960, s. 36; A. Kaftal, *O mocy wiążącej wyroków sądów karnych w stosunku do innych spraw karnych*, „Palestra” 1962, nr 6, s. 46; P. Hofmański, *Samodzielność...*, s. 81.

¹⁰⁰ Wyrok SN z 24 X 1933 r., III K 777/33, OSN(K) 1934, nr 2, poz. 21; J. Nisenson, M. Siewierski, *Kodeks postępowania karnego z komentarzem i orzecznictwem Sądu Najwyższego do dnia 1 czerwca 1934 r. wraz z przepisami wprowadzającymi, wykonawczymi i dodatkowymi*, Warszawa 1934, s. 10; M. Cieślak, *Zagadnienia dowodowe w procesie karnym*, Warszawa 1955, s. 242; S. Śliwiński, *W obronie art. 6 k.p.k. i art. 4 k.w.p.k.*, „Nowe Prawo” 1957, nr 5, s. 57–58. Poza ramy niniejszego opracowania wykracza problematyka dotycząca podziału rozstrzygnięć na deklaratywne i konstytucyjne – w tym zakresie zob. A. Kaftal, *Prawomocność wyroków sądowych w polskim prawie karnym procesowym*, Warszawa 1966, s. 35; S. Kaźmierczyk, *Orzeczenia konstytucyjne i deklaratywne*, „Przegląd Prawa i Administracji” 1973, z. 4, s. 26; K. Korzan, *Orzeczenia konstytucyjne w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1972, s. 42 i n.; T. Gardocka, *Prejudycjalność...*, s. 64–108; P. Hofmański, *Samodzielność...*, s. 106–115 oraz powołane tam orzecznictwo i literatura.

¹⁰¹ S. Śliwiński, *W obronie...*, s. 57–58.

¹⁰² Dz.U. 1969, nr 13, poz. 96, dalej: „k.p.k. z 1969 r.”

¹⁰³ Art. 4: „§ 1. Sędziowie orzekają na podstawie swego przekonania wysnutego z przeprowadzonych dowodów i opartego na ich swobodnej ocenie, z uwzględnieniem wskazań

mowa wyżej. Taki sposób uregulowania analizowanej konstrukcji przypominał metodę, którą posługiwał się rosyjski prawodawca w art. 29 u.s.p.k., art. 12 k.p.k. RFSRR z 1922 r., art. 12 k.p.k. RFSRR z 1923 r., jak również w art. 28 k.p.k. RFSRR z 1960 r. Z uwagi na brak danych ciężko w tym miejscu przesądzić, czy polski prawodawca, tworząc normę ujętą w art. 4 § 2 k.p.k. z 1969 r., świadomie posłużył się sposobem kodyfikacji omawianej instytucji takim jak w prawie rosyjskim.

Dodatkowo warto zwrócić uwagę, że Kodeks postępowania karnego Federacji Rosyjskiej z 2001 r. w pewnym zakresie zawierał podobne rozwiązanie do znajdującego się w art. 4 § 2 k.p.k. z 1969 r., wiążąc prejudycjalność ze sferą postępowania dowodowego. W art. 4 § 2 k.p.k. z 1969 r. działało się tak poprzez umieszczenie tej normy prawnej w tej samej jednostce tekstu prawnego, co zasada swobodnej oceny dowodów¹⁰⁴, a w art. 90 r.k.p.k. poprzez ulokowanie tego przepisu w rozdziale dotyczącym dowodzenia. Tym samym art. 4 § 2 k.p.k. z 1969 r. wyłączał możliwość prowadzenia dowodu wbrew wiążącym rozstrzygnięciom o charakterze konstytutywnym, co oznaczało zakaz prowadzenia dowodu wbrew ustaleniom faktycznym, które stanowiły podstawę tego rozstrzygnięcia¹⁰⁵. Na gruncie polskiej doktryny twierdzono, że zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu wynika *a contrario* z art. 4 § 2 k.p.k. z 1969 r.¹⁰⁶, jednakże zaznaczyć trzeba, że brak było zgodnego stanowiska co do charakteru tego przepisu¹⁰⁷.

Przechodząc do zasadniczego punktu rozważań, a mianowicie porównania stanu prawnego obowiązującego aktualnie w zakresie prejudycjalności w polskim i rosyjskim postępowaniu karnym, wskazać należy, że na gruncie rodzimego Kodeksu postępowania karnego z 6 czerwca 1997 r.¹⁰⁸ powrócono do zasady znanej Kodeksowi z 1928 r., tj. ponownie wprowadzono w treści

---

wiedzy oraz doświadczenia życiowego. § 2. Prawomocne rozstrzygnięcia sądu kształtujące prawo albo stosunek prawny są jednak wiążące”.

¹⁰⁴ Zob. J. Haber, *Podstawowe zasady procesu karnego w świetle projektu k.p.k.*, „Państwo i Prawo” 1969, nr 2, s. 292; S. Kalinowski, *Polski proces karny w zarysie*, Warszawa 1979, s. 240; Z. Świda-Łagiewska, *Zakres związania sądu w dokonywaniu ustaleń faktycznych w procesie karnym*, „Nowe Prawo” 1983, nr 2, s. 43; P. Hofmański, *Samodzielność...*, s. 98 i n.

¹⁰⁵ Zob. R. Kmiecik, *Dowód ścisły w procesie karnym*, Lublin 1983, s. 228–230; P. Hofmański, *Samodzielność...*, s. 105–106.

¹⁰⁶ Zob. P. Hofmański, *Samodzielność...*, s. 98; O.M. Piaszkowska, *Znaczenie...*, s. 109.

¹⁰⁷ O kontrowersjach w tym zakresie pisze: W. Daszkiewicz, *Proces karny. Część ogólna. Tom I*, Warszawa 1976, s. 254; S. Kalinowski, *Polski proces karny w zarysie*, Warszawa 1981, s. 223; R. Kmiecik, *Dowód...*, s. 228–230; Z. Świda-Łagiewska, *Zakres...*, s. 42.

¹⁰⁸ Dz.U. 2017, poz. 1904 tekst jedn. ze zm., dalej: „k.p.k.”

ustawy zasadę samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego (z tą różnicą, że w obecnej ustawie karnoprosesowej rozszerzono zakres przedmiotowy samodzielności jurysdykcyjnej sądu, który *expressis verbis* obejmuje dziś nie tylko zagadnienia prawne, lecz także faktyczne), jednocześnie zachowując wyjątek od niej w kwestii związania sądu prawomocnym rozstrzygnięciem kształtującym prawo lub stosunek prawny¹⁰⁹.

Prima facie wydawać by się mogło, że polski sąd ma szerszą autonomię w zakresie orzekania niż sąd rosyjski, skoro dla pierwszego z nich – zgodnie z art. 8 § 2 k.p.k. – prejudycjalny charakter mają jedynie prawomocne rozstrzygnięcia konstytutywne, a równocześnie jest samodzielny w rozstrzygnięciu wszelkich zagadnień faktycznych i prawnych (art. 8 § 1 k.p.k.), drugi z nich jest zaś związany na podstawie art. 90 r.k.p.k. okolicznościami faktycznymi pochodzącymi z prawomocnego wyroku sądu (za wyjątkiem wyroku wydanego na podstawie art. 2269, 316 lub 3177 r.k.p.k.) lub innej prawomocnej decyzji sądu wydanej w ramach postępowania cywilnego, arbitrażowego lub administracyjnego.

Co więcej – jak już zasygnalizowano we wstępie niniejszej części opracowania – w Kodeksie postępowania karnego Federacji Rosyjskiej z 2001 r. brak jest wyrażonej zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu. Tę nieznaną w rosyjskim postępowaniu karnym zasadę traktuje się zazwyczaj jako pochodną w stosunku do innych zasad procesowych. Wyżej już wspomniano, że w rosyjskiej doktrynie prejudycjalność najczęściej jest traktowana jako odstępstwo od zasady swobodnej oceny dowodów (art. 17 ust. 1 r.k.p.k.), zgodnie z którą żadne dowody nie mają z góry przewidzianej wartości dowodowej (art. 17 ust. 2 r.k.p.k.), co uniemożliwia kontrolę takich dowodów (art. 87 r.k.p.k.) oraz ich ocenę między innymi z punktu widzenia dopuszczalności (art. 88 r.k.p.k.). Twierdzi się, że taka sytuacja może prowadzić do niemożliwości wypełnienia funkcji procesu karnego (art. 6 r.k.p.k.), naruszenia prawa do obrony (art. 16 r.k.p.k.), zasady kontrydiktoryjności (art. 15 r.k.p.k.), zasady prawdy materialnej¹¹⁰ oraz zasady niezależności sędziowskiej (art. 81 ust. 1 k.p.k.)¹¹¹. Podobne oceny były wyrażane w polskim piśmiennictwie na gruncie Kodeksu postępowania karnego z 1969 r.,

---

¹⁰⁹ Art. 8: „§ 1. Sąd karny rozstrzyga samodzielnie zagadnienia faktyczne i prawne oraz nie jest związany rozstrzygnięciem innego sądu lub organu. § 2. Prawomocne rozstrzygnięcia sądu kształtujące prawo lub stosunek prawny są jednak wiążące”.

¹¹⁰ Zob. Ю.В. Францифоров, *Цена...*, s. 12; В.А. Азаров, Д.М. Нурбаев, *Преюдиция...*, s. 79.

¹¹¹ Zob. О.В. Левченко, *Преюдиция...*, s. 87.

kiedy to kwestia prejudycjalności była unormowana w sposób zbieżny z rosyjskim uregulowaniem¹¹².

Należy podkreślić, że chociaż zarówno w nauce rosyjskiego prawa karnego procesowego, jak i w rosyjskiej ustawie karnoprosesowej zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu nie potraktowano jako odrębnej instytucji, nie oznacza to automatycznie, że ona nie obowiązuje. Analizując bowiem kwestię niezależności sądu karnego od decyzji podjętych przez inne podmioty odnoszących się do rozstrzygania zagadnień należących do kognicji tego sądu, trzeba wziąć pod uwagę sytuacje, w których samodzielność ta jest ograniczona lub wyłączona. Tym samym art. 90 r.k.p.k., traktujący o prejudycjalności, stanowi wyjątek od tej zasady, co oznacza, że samodzielność jurysdykcyjna sądu jest wyłączona jedynie w odniesieniu do okoliczności wskazanych w tym przepisie. Należy w tym miejscu przypomnieć, że Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej w judykacie z 21 grudnia 2011 r. przesądził, że moc wiążącą mają tylko okoliczności odnoszące się do zdarzenia i czynności, o których orzekł we wcześniejszym postępowaniu sąd w procesie cywilnym, arbitrażowym, administracyjnym lub karnym, niewiążąca jest zaś kwalifikacja prawna określonego zdarzenia.

Natomiast w polskim porządku prawnym stanowiące wyjątek od zasady samodzielności jurysdykcyjnej związanie prawomocnym rozstrzygnięciem konstytucyjnym pociąga za sobą także związanie ustaleniami faktycznymi dokonanymi przez ten sąd¹¹³.

Mając powyższe na uwadze, należy uznać, że porównanie norm ujętych w art. 8 k.p.k. oraz art. 90 r.k.p.k. prowadzi do wniosku, że zakres niezależności sądu od decyzji podjętych przez inne podmioty odnoszących się do rozstrzygania kwestii należących do jego kognicji jest szerszy w rosyjskim procesie karnym w zakresie, w jakim prejudycjalnością objęte są wyłącznie ustalenia okoliczności faktycznych w ramach wskazanych w art. 90 r.k.p.k., a rosyjski sąd karny nie jest związany prawomocnym rozstrzygnięciem innego sądu lub organu niezależnie od tego, czy ma ono charakter konstytucyjny bądź deklaratoryjny. Natomiast polski sąd posiada szerszą samodzielność jurysdykcyjną w części, w jakiej nie jest związany okolicznościami faktycznymi będącymi podstawą rozstrzygnięcia deklaratywnego.

¹¹² Zob. P. Hofmański, *Samodzielność...*, s. 23–34 i powołana tam literatura.

¹¹³ Zob. Z. Kwiatkowski, *Zakazy dowodowe w procesie karnym*, Katowice 2001, s. 253; A. Gaberle, *Dowody w sądowym procesie karnym. Teoria i praktyka*, Warszawa 2010, s. 274; P. Hofmański, S. Zabłocki, *Elementy metodyki pracy sędziego w sprawach karnych*, Warszawa 2011, s. 149; S. Steinborn, *Prawomocność części orzeczenia w procesie karnym*, Warszawa 2011, s. 194–200.

Ograniczenie samodzielności jurysdykcyjnej rosyjskiego i polskiego sądu karnego prowadzi do tożsamyh skutków, tj. do braku możliwości podważenia przez strony procesu prejudycjalnych okoliczności faktycznych lub prawomocnych rozstrzygnięć konstytutywnych w powyżej wskazanym zakresie, co oznacza stworzenie przez rosyjskiego i polskiego ustawodawcę bezwzględnego zakazu dowodowego w wyżej wymienionych obrębach¹¹⁴.

Konfrontacja analizowanych rozwiązań w zakresie prejudycjalności w procesie karnym wymaga ponadto oceny, czy wprowadzone przez rosyjskiego prawodawcę odstępstwa od związania okolicznościami faktycznymi, ustalone w wyroku wydanym przez sąd w postępowaniu, w którym dochodzenie toczyło się w skróconej formie (art. 2269 r.k.p.k.), w postępowaniu, w którym podsądny złożył wniosek o wydanie wyroku bez przeprowadzania postępowania sądowego (art. 316 r.k.p.k.), oraz postępowaniu, w którym zawarto z podsądnym przedsądowe porozumienie o współpracy (art. 3177 r.k.p.k.), powinny być transponowane na grunt polskiej ustawy karnoprocessowej. Jako kategorie postępowań uregulowane w Kodeksie postępowania karnego z 1997 r., które są zbliżone do instytucji ujętych w art. 2269, 316 lub 3177 r.k.p.k, tj. do postępowań, w których nie przeprowadza się rozprawy lub w których postępowanie dowodowe przeprowadzane jest w ograniczonym zakresie, należy wskazać dobrowolne poddanie się karze (art. 335, 338a, 387 k.p.k.) oraz częściowe postępowanie dowodowe (art. 388 k.p.k.). Rozważenie ewentualnej powinności wdrożenia podobnych wyjątków w Polsce musi być jednak poprzedzone stwierdzeniem, że prawomocne rozstrzygnięcia sądów karnych, w tym rozstrzygnięcia w wyżej wymienionych sprawach, mają moc wiążącą, tj. mają one charakter konstytutywny.

Aktualnie wydaje się nie budzić większych zastrzeżeń pogląd, że rozstrzygnięcia skazujące – w zakresie, w jakim przypisują określonej osobie fakt popełnienia przestępstwa oraz orzekają wobec niej określoną karę lub środki karne – lub inne środki mają charakter prejudycjalny z uwagi na to, że proces jest jedyną drogą pociągnięcia do odpowiedzialności karnej, a wyrok skazujący zmienia sytuację prawną osoby skazanej względem państwa¹¹⁵. Zarazem większość autorów powołuje się na wyrok Sądu Najwyższego z 30 września 1986 r., stwierdzając, że sądu karnego nie wiążą ustalenia faktyczne czy też treść wyroku w sprawie jednego ze współsprawców przestępstwa, których sprawa została już prawomocnie zakończona¹¹⁶. Jest oczy-

¹¹⁴ Zob. P. Hofmański, S. Zabłocki, *Elementy...*, s. 149.

¹¹⁵ Zob. J. Haber, *Istota...*, s. 153–154; S. Steinborn, *Prawomocność...*, s. 174–176.

¹¹⁶ II KR 192/86, OSNPG 1987, nr 10, poz. 126.

wistym w tym kontekście, że sąd, rozpatrując sprawę, nie jest związany poprzednimi wyrokami skazującymi pozostałych współsprawców co do winy osoby jeszcze nieosądzonej. Chociaż rozstrzygnięcie skazujące należy traktować jako mające charakter konstytutywny, a co za tym idzie – należy również traktować jako prejudycjalne okoliczności faktyczne stanowiące podstawę takiego rozstrzygnięcia, to sąd, oceniając odpowiedzialność karną jednego ze współsprawców, powinien uznać za wiążące fakty ustalone we wcześniejszym rozstrzygnięciu skazanych współsprawców. Nie oznacza to jednak, że fakty te będą przesądzać o winie oskarżonego w aktualnie toczącym się procesie, skoro inny sąd nie jest uprawniony do oceny kwestii popełnienia przestępstwa przez osobę, która nie jest uczestnikiem danego procesu karnego, a zatem w istocie takie okoliczności faktyczne w ogóle nie powinny istnieć, a także nie powinny wynikać z uprzedniego rozstrzygnięcia.

Dodatkowo trzeba wskazać, że co do zasady uznaje się, że wyrok uniewinniający nie ma charakteru konstytutywnego, ponieważ potwierdza jedynie domniemanie niewinności¹¹⁷.

Skoro prawomocne rozstrzygnięcia skazujące oraz okoliczności faktyczne leżące u podstaw tych rozstrzygnięć mają charakter prejudycjalny, a jednocześnie rozstrzygnięcia wydane w trybie art. 335, 338a, 387 i 388 k.p.k. charakteryzują się tym, że sąd nie przeprowadza wówczas w całości postępowania dowodowego, a zatem w istocie najczęściej poprzestaje na ustaleniu stanu faktycznego sprawy w oparciu o wąski wycinek materiału dowodowego, to wydaje się słusznym postulatem, by do treści art. 8 § 2 k.p.k. wprowadzić wyjątki w odniesieniu do wskazanych trybów na wzór rozwiązania obowiązującego w rosyjskim procesie karnym od 2015 r. Okoliczności faktyczne oraz rozstrzygnięcia konstytutywne wydane w tych trybach nie powinny przenikać do innych postępowań karnych w związku z brakiem przeprowadzenia i oceny wszystkich dowodów w sprawie. Okoliczności te i rozstrzygnięcia jako wiążące w innej sprawie karnej mogą prowadzić do wydania niesłusznego lub nieopartego na prawdzie materialnej wyroku, a wydaje się, że autorytet sądownictwa i państwa w ogólności cierpi bardziej wskutek niesprawiedliwego wymiaru sprawiedliwości niż braku pełnej jednolitości orzecznictwa.

Zestawiając ze sobą sposoby uregulowania prejudycjalności, warto ponadto zwrócić uwagę, że również do procesu karnego przed polskim sądem mogą przenikać wiążące okoliczności faktyczne, co do których sąd we wcześniejszym, innym niż karne postępowaniu nie przeprowadził dowodu,

---

¹¹⁷ Zob. P. Hofmański, *Samodzielność...*, s. 113; J. Haber, *Istota...*, s. 154; S. Steinborn, *Prawomocność...*, s. 175–176.

a które następnie stanowiły podstawę do wydania rozstrzygnięcia kształtującego prawo lub stosunek prawny. Dziać się tak będzie chociażby w sytuacji, w której jedna ze stron w toku postępowania cywilnego przyzna fakty (art. 229 k.p.c.¹¹⁸) lub gdy nie wypowie się co do twierdzeń strony przeciwnej (art. 230 k.p.c.), lub w przypadku domniemania faktycznego (art. 231 k.p.c.). W tym zakresie norma ujęta w art. 8 k.p.k. zawiera podobne mankamenty co art. 90 r.k.p.k., w związku z czym warto byłoby rozważyć wprowadzenie odstępstwa od regulacji zawartej w art. 8 § 2 k.p.k.

**On the binding force of determinations of another court or authority
in criminal proceedings in Russian criminal procedure**

Summary

The binding force of determinations established in previous civil, administrative, arbitration or criminal proceedings as a criminal procedure institution exists in Russian law from 1864. In the current 2001 Code of Criminal Procedure, this regulation is contained in just one provision but continues to be the cause for disputes. This study is a critical analysis of the premises of this institution as stated in current Russian criminal procedure regulations. Considerations, in particular, concerns the criminal court's problem of deprivation of the opportunity to prove circumstances previously established in other proceedings, and very limited opportunities to challenge those determinations by parties. This situation raises objections from the point of view of the principle of material truth, right to a fair trial and right to defense. In addition, the study presents the proposed amendment to the Article 90 of the Russian Code of Criminal Procedure, which would allow limiting the above-mentioned problems.

Key words: binding force of determinations of another court or authority in criminal proceedings, Russian criminal law, Russian criminal procedure, Russian Federation, principle of independence of jurisdiction

Joanna Machlańska – mgr, Uniwersytet Jagielloński, Katedra Prawa Karnego (doktorantka); adwokat w Krakowskiej Izbie Adwokackiej

---

¹¹⁸ Ustawa z dn. 17 XI 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. 2018, poz. 1360 tekst jedn. ze zm., dalej: „k.p.c.”